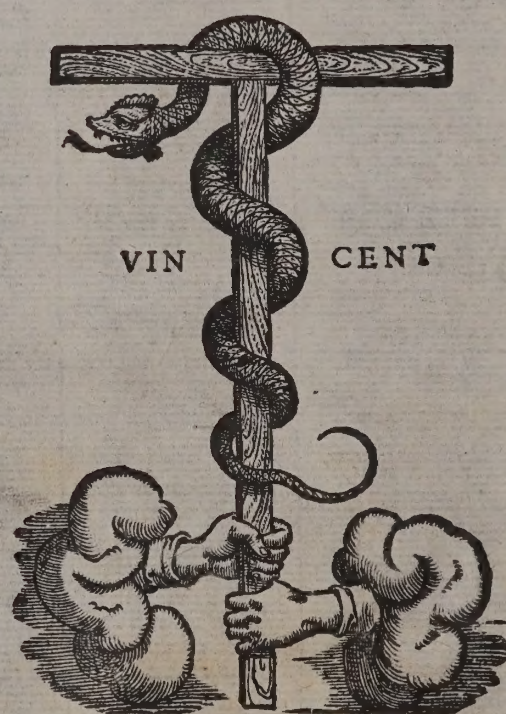
MATTHIOLI
SENENSIS
MEDICI

VOL.
II.

VIN
CENT

4141 (4)

Petri Andreæ

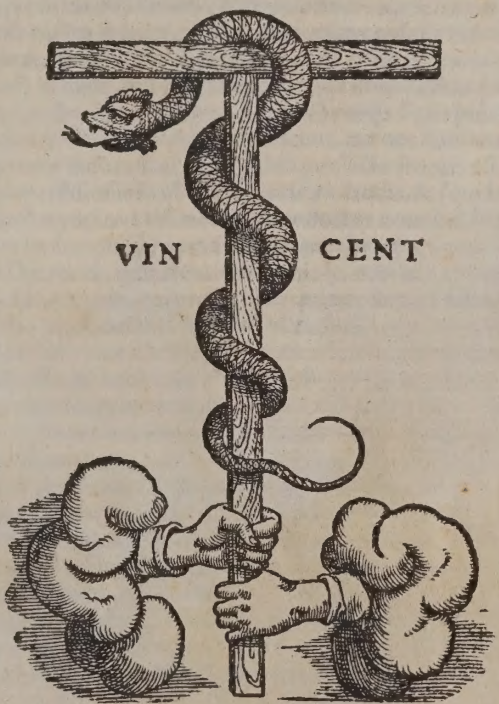
MATTHIOLI SENENSIS

Sereniſsimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM

Cum Cenſura in eiuſdem enarrationes.

VENETIIS,

Ex Officina Valgriſiana.

M. D. LIX.

Ε'ις τὴν Πέτρου Ανδρείου Ματθιόλου Απολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον ἀκλεέες τὲ καὶ ἀφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ᾽, οὐδ᾽ ὅγ᾽ Ἄμματος.
Ἀλλ᾽ ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῶ γ᾽, ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO PRAECLARISSIMO MEDICO S. P. D.

NEMINI hoc vnquam mortalium hactenus conceſſum fuiſſe uideo (præſtantiſsime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta paſsim iudiciorum,ſententiarumq́; varietate,omnium deſideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate neſcio quomodo placatiores,& longè plus ſemper moderatos ſe exhibent boni viri, in quibus & virtutis,ac ſingularis probitatis, ſimul & eximia eruditionis lux eniteſcit, quàm praui, & peruerſi, qui quò maiori implicati ſunt inſcitia, tantò & difficiliores, & in omnibus ſe moroſiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, ſiue ſuo quodam infortunio non valuerint adipiſci,id ſuæ imperitiæ tenebris in alijs obruere cōtendant. Quorum quum moleſta, & inhumana ſit ingratitudo, tum non ferenda eſt hæc in eis arrogans,& effrænata libido, qua non modo ipſi, quibus nihil bonum, & elimatum placere poteſt,in optimis faſtidiunt,ſed & eò prorumpunt,vt etiam cæteris omne tollant emolumentū, & omni doctrinæ fructu,& vtilitate ſpolient. Ac quamuis ea ſit in te conſtantia, ea morum grauitas,vt parum,aut nihil curandam,& omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiuſdam Luſitani hominis ingratiſsimi,& ab omni humanitate alieniſsimi,imperitiſsimam in tuis ſcriptis temeritatem,tamen poſt modum nonnihil vereri mecū cœpi,ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par ſit,euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret te Apologiam,quam contra hunc ineptum hominem inſtitueras,pariter & Cenſuras in eius grauiſsima errata penè ad finem perduxiſſe; non minus tua,quàm omnium reliquorum cauſa, capiebam animo non mediocrem voluptatem; quòd has defenſionis partes per neminem commodius ſubiri, nec per vllum facilius, & clarius huius inſanam vecordiam, quàm per te ipſum retegi poſſe exiſtimarem. Nunc autem quo conſilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè faceſſere aliquid negotij cum iſto nugatore, neſcio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propoſitum. Quòd ſi ita tibi perſuades, vt nō tanti æſtimes Luſitanum, quem nemo aditu, nemo congreſſu, nemo cōſpectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices,vt iſtam diſſolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem,quam ſummam eſſe nullus dubitat,quàm reliquorum conſulis iudicium. An quo ſingulari doctrinæ lumine facilè tu huius falſitatem animaduertis,idem quoque de omnibus cenſes? Erras profectò mi eruditiſsime Matthiole. Quot erunt, qui caſu in hunc hominem incidēt,quos iſtius falſitas à veritatis ſtudio impediat? Quot ille nōdum ſatis inſtructos,& in hac facultate roboratos ſuis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius ſciētiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctiſsima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas intrudendo,adeò perfidioſus in alienis ſcriptis violandis,& (qui imperitorum mos eſſe ſolet) adeò procliuis eſt in ſua conſtituenda ſententia,vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudētiæ tu non occurres? Eam quum tu ſine omni tua moleſtia comprimere valeas,cum omnium reliquorum detrimēto libidinoſè graſſari patieris? Dicam id, quod ſentio Matthiole, non tam, vt cæteris in hac noſtra medica diſciplina præſtantiſsimis viris aliquid derogem,qui pro ſua humanitate ſumma omnia tibi tribuunt,quàm ne tui oblitus eſſe videaris. Quis hac noſtra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia,& eruditione illuſtrauit? Vt excellentiſsimi vbique viri,quos maria,terræ,itinerum immenſitas diuidunt à tuo conſpectu,hi animo, ſermonibus,ſcriptis,literarum miſsione (vt tu optimè noſti) certatim velut ingentes,& immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis ampliſsimis cōmunibus beneficijs ſic me tibi deuinctum,& adſtrictum cognoſco, vt nihil tui cauſa detrectare nec debeam,nec velim. Quis ita ſit inhumanus, quæ in quoquam tanta ſit immanitas,vt tuis pulcherrimis, & fructuoſiſsimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie ſe oblectans,non dico ingratitudinis vel minimum inditium oſtendat, ſed hos tuos præclariſsimos ſudores immortalitatis, ſi poſsit (id quod fore non ambigo) gloria non compenſet? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te ſtimularit,qua maior eſt tuus animus,nec ea te huc impulit, ſed ſolus communis,& publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauiſsimos ſuſciperes labores. Tantáne fuit in Luſitano ingratitudo, eáne inhumanitas,vt nihil iſtorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam,quaſi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehenſionem. Nec tantum tu tibi aſſeris,vt (ſi quidem id feciſſet) emēdatum te à Luſitano dolere queas. Vſque adeò ne hominem eſſe immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbiq; in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet,minus equidē ſum ſollicitus de ea modeſtia,pietate, gratitudine, quā ille imperitiſsimus homo tuæ præſtare debuerat humanitati. Nō tanti eſt id incommodū, vt corrigi,& reſarciri poſſet à quamplurimis doctiſsimis,& grauiſsimis viris dubitem. Nā vt innumeros hoc noſtro prætermittā tempore,eruditiſsimos,& plenos leporis,venuſtatis,humanitatiſq́; viros,qui quo ſunt ingenij cultu,quo flagrantiſsimo litetarū amore,in perpetuū obligatos ſe tibi profitentur; tum vel vnus Cronemburgius Colonienſis ſummus,& præſtantiſsimus medicus tuo cordi hac in parte abundè ſatisfaciat. Cuius etſi doctiſsima, ac clariſsima ſcripta à te verſata nō ignorem,audi obſecro qua gratitudine,auctoritate,quàm doctè,quàm luculenter in ſuo de compoſitione medicamentorū libro breuiter ſuum in te intimū affectum declaret; & Luſitani illius nequitiā, & indoctā improbitatem redarguat,ac perſtringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odioſa cōfidētia virus inuidentiæ ſuæ in clariſsimū, modeſtiſsimumq́; virum Matthiolum Senenſem eructat,dum paſsim ni-

mis intempeſtiuè huius doctrinā ſuper cōmentarijs in Dioſcoridem editis coarguit, ac inſectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignū animum, & pernicioſam inuidiā oſtentat; ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiam, atque improbam in ſe tranſlatam operā alienam (quod crimen eſt longè omniū turpiſsimum) velut è ſublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſsimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi ſtudio diſſentit, in graues, manifeſtosq; errores imprudēs homo prolabitur. Cuiuſmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryſo, ac in pleriſq; alijs viſitur. Multò ſatius fuerat, quò doctiorem ſe æſtimaret, eò quoque modeſtiorem præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. Hactenus ille. Quid ſyncerius? Quid magnificentius huiuſcemodi viri grauiſsimo teſtimonio? Vt recreare potius te debeāt talium, & tot clariſsimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicū inter homines eſſe portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipſam humanitatis naturam exuerit. Si monſtri hoc ſit ſimile talem in lucem eſſe editum, & in cōmune humanum conſortium fuiſſe productum huiuſcemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cōuellat, in ea inſaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquā poterat; minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intemperantiam cōuincāt, qui ſua gratitudine, & candore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniā ſuperent. Quorū ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus reuocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te deijciat. Abſit, ut non multò plus eruditiſsimorū virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Luſitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipſe per te commode, & opportuniſsimè confutare poſsis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios nō animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cum iſto ſubeunda homine. Alijs ſuis impediti negotijs, alienæ difficulter ſe ſubijciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimillimum) tibi hanc reſeruant prouinciam. Indignum ſe arbitrantur de eius diſceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cuius labores ſint attentati, cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo ſit accerſitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius protecturum, quàm ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſſimè, & doctiſsimè eſt cōmentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, cōtra peruerſorū calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſsime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγνωρία σεαυτὸν κατακτείνῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ auctoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſsè imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtum ſcarabeum ex tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſsimis ſuſurris, & fœtore iſta cōtaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe cōfecturos ſperāt. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſsima monumēta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nō abſoluta, ſplendidè adumbrata, non expreſſa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuum ſilentium moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorū ampliſsimorum beneficiorū pœnituiſſe te dicant, cū tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac cōtagione liberes. Propulſā nobis hanc moleſtiā, declina, obtunde omnem improbitatē, vt tutò nos in tuis luculētiſsimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Luſitanus ita nequiter tua inuaſiſſet opera, implorādus, & excitādus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuiſsima aſperſa labecula, tua nitidiſsima nobis reſtitueres opera. Nunc quid viuus ceſſas? Quod tunc à mortuo nos obtinere nō poſſe penè iniquū putaremus, quātò id erit deploratius, quanto iniquius à viuo nō impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauiſsimū eſt, ſuperatus manū conſerere cū iſto imbelli transfuga abnuere cenſeberis? & ea iam tacitè cōdemnare, ob quæ cæteri ſuæ fœlicitati cū primis gratulātur? Scimus iam hanc operā à te incœptā, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus diſsiparit. Vt hac quoq; opera ſuas bibliothecas doctiſsimi cōplures locupletandas expectent. Hanc ſpem cōprehenſam, & mētibus noſtris infixā, ſi tua præſtātia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto deſtiteris? Cur nō id perfeceris, quod tu ipſe inchoaris? An cedere te poſſe quiſquā credat Luſitani ineptijs? aut iure te reprehenſum ab iſto imperitiſsimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuiſsima irrepat huiuſcemodi ſuſpicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & viſu iucundiſsimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratū. Quid abdis, quod nō in lucem dare tuæ derogat exiſtimationi, Luſitani inanem auget cōfidentiā? Quid dicet calumniator profligatiſsimus? Scripſi cōtra Matthiolum, rapui, ſuffuratus, deprædatus ſum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil cōtradicit. Adeò nonnunquā plus iuuat perfricare frontē, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnātem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc'ne pro ſua impudētia, ſi nō effutiet, ſecum volutabit? Noli tantū locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua exiſtimatione, nil dignius, nil cōtra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præſtās eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil nō præclarū, & eximium omnes à te ſperēt. Noli te (rogo) in eā præcipitare opinionē, vt aliquid in tuis bibliothecæ ſcrinijs deliteſcat, quod nobis ſubtrahas, quod nobis inuideas. Nō patitur noſtræ cōſuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parū ſollicitè, nō ſatis anxiè tecū pertractem. Tametſi de medica ſis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deeſſe, nemo non omnibus beneficijs te cumulatiſsimè proſequi valeat; timeo tamen ſubindè, ne homines ingrati, inuidi, malitioſi tua abutātur humanitate, & ſummo reipublicæ amore. Qui tunc demum verā ſe venari putant gloriā, ſi (id, quod nunquā, vt cōfido, adipiſcētur) ſuis maleficijs tuos nitātur præclariſsimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina nō potuerunt cōſequi, id imperitia, impudētia, furore nanciſcātur. His, quæſo, per noſtrā amicitiā, per cōmunem omniū literarum amorem, quibus animū ſemper habuiſti deditiſsimū, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horū vanitatem, concute, diſpelle iſtorū inuidētiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius ſana in eis mēte vti, quàm in illis ſuū furorem patefacere, ex quibus haurire poterāt cū ſapientiſsimis ſummā vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequā ſapere didicerit, omniū ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapiētia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctiſsimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem calumniatorem tuta, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſsime Matthiole, & quamcelerrimè noſtræ ſatisfacias omniū expectationi. Viennæ Auſtriæ Quarto Nonas Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO D. PETRO CANNIZERO SERENISSIMI Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS S. P. D.

NESCIO *quo pacto id ferè ſemper uſu uenire animaduertamus (clariſsime uir) ſummos, & præſtantiſsimos uiros, quò magis excellunt, et quantoq; cæteris bonis, ac eruditis uiris magis ſatisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac laceſsi. Quò minus mihi dolendum cenſeo, ſi ego quoq; (quanuis in me quidem, & in hoc meo amore ſatis acri publicæ utilitatis nō id præſtantiæ culmen uideam, quod eos ſummoperè offendat) poſt tot conſumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morſus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiuſce æui improbitatem (ut quidam fortaßè putant) ſed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametſi minus ſit nouum, minus inuſitatum, ut ab honeſtiſsimo quenquam impediat inſtituto, tamen miſerum eſt, & certè deplorandum; quum unà cùm ipſa uirtute nata ſit inuidia, liuor cum primordijs emerſerit, et hæc omni tempore ſuam exercuerint improbitatem. Inuidia uerò uirus improbitatis ſuæ nunquam in obſcuros, ignaros, abiectosq; exercere ſolet, ſed in eos plurimum qui cæteris uel doctrina, uel ſapientia, uel alijs quibuſcunq; animi, uel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresq; euaſerunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non poßit, quò præclari uiri propria uirtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis ſe extollere nituntur. Nec idcircò mirum uideri debet, ſi quò magis quis inclareſcat, eò uehementius in illum hæc ſe iaculetur uipera, & ſæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoq; animaduertiſſem, & labores, conatusq; noſtros ab inuidis dilacerari comperiſſem, gaudebam ſanè, & meæ propè cuiuſdam fœlicitatis eſſe ducebam (licet nunquam mihi tantùm tribuerim) à clariſsimorum hominū communi fortuna me non ſegregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem ſilentio extinguere, quàm ſcriptis reſpondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceſſere; præſertim cùm in omni uita præcipuos comites mearum actionum, conſiliorum, uoluntatum, pudorem, modeſtiam, humanitatem eſſe uoluerim. Verùm quum uidiſſem, legiſſemq; uaniſsimas quaſdā calumnias in noſtros in Dioſcoridem commētarios editas ab Amatho quodam Luſitano homine ſanè non ſolùm, ut eius fert nomenclatio, apprimè indocto, ſed etiā, quantùm ex eius ſcriptis colligi poteſt, omnium arrogantiſsimo: quumq; præter id comperiſſem hunc quamplurima ex commentarijs noſtris furtim in ſuas tranſtuliſſe enarrationes, & in illis innumeros commiſiſſe errores, qui rei herbariæ ſtudioſis magno fuiſſent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) niſi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contēdendi, à qua maximè ſum alienus, excitatus pati ſanè nō potui (etſi aliter mecū prius ſtatueram) quin ſcriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, impoſturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem feciſſem, dubius ſubindè diſtrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, unà cum Cenſuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an uerò diutius domi noſtræ premerem. Siquidem tametſi non uerebar hinc aliquā me reportaturum uictoriā, non tamen ducebam eam mihi fore glorioſam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum exiſtimationis in certamen deſcenderem. Ob idq; conſultius uidebatur ſcripta illa iam adornata in aliquem tenebricoſum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, et iam etiam uiderem quamplurimos doctiſsimos & honeſtiſsimos uiros (quos nunquam nouimus) non tam noſtra, quàm ueritatis cauſa patrocinium ſuſcepiſſe, ac iam tandem pro me tuliſſe ſententiam, Amathum uerò cauſa cecidiſſe. Verùm diuerſum ſuadebat genius meus, ſubindè uelut inſuſurrans indignum fore ſi meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione deſtituiſſem. Idq; eò magis mihi faciendū ſuadebat, quò iam in promptu eſſent, qui ſuis ſcriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaq; anceps in his uerſor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera uerò conſcientia, et ipſius hominis damnoſa imperitia me admonet, et ubi potius negotium hoc honeſtè ſubterfugere cupiebā, quàm exequi, tot acceſſerunt doctorū uirorum ſuaſiones, tot amicorum literæ, tot calcographi noſtri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius ſequi ſententiam, quàm meam. Atqui inter tot ſuaſores, amicos & ſtudioſos nullus mihi ſeſe obtulit, qui animum magis uinceret meū, quàm Franciſcus Parthinus Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni ſtudiorum genere optimè uerſatus, cuius literæ omnium poſtremæ adeò me à priori inſtituto reuocarunt, ut eius opinioni, et conſilio, quod ſemper plurimi feci, aſſentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (uir clariſsime) quantùm doctrina, eruditione, ac ſynceritate præſtes, quinetiā quantùm iudicio ſummo, ingenio, æquitate, et auctoritate ualeas, quumq; te habeam præcipuū inter eos, quos mihi eximiè obſeruandos propoſui, hos ultimos labores noſtros non tantùm tibi legendos, uidendosq; mittere decreui, ſed etiam nuncupari uolui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere uelim, ac putem, ſed quòd eximia uirtus tua id meritò à me expoſcat. Doctrina enim tua, ac ſingulari eruditione imperitiſsimi huiuſce hominis nequiſsimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noſcere poteris, animi ſynceritate diſcurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & poſtremò auctoritate corripere. Hoc ſi (ut ſpero) eo feceris animo, quo in omnium amicorū, bonorumq; uirorum negotijs ſemper eſſe ſoles, uerendum mihi non eſt, quin tuis etiam præconijs noſtra augeantur præſidia. Nam ubi uideris hæc omnia partim in me falsò eſſe collata, partim in rei medicæ noſtræ, & ſtudioſorum, tyrunculorumq; diſcrimen eſſe deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores noſtros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.*

PRAEFATIO.

Commentarij in Dioſcoridẽ magno labore ſunt editi.

QVVM NON Sine magno labore, magnaq; induſtria Commentarios in Dioſcoridem edidiſſem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclariſque materiæ medicæ ſtudioſis hoſce labores noſtros non ingratos fore ſperabam, ſic neminem tam peruerſum, inuidum, improbumq; fore iudicaui, qui non potius optimi conſuleret (vt ingenuè fatear) candidos noſtros, & ſynceros conatus, quàm iniquius quippiam de his exiſtimaret. Etenim quum ſemper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & ſtudij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque noſtrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honeſtiq; viri munus eſſe putaui, ſua indu-

Ingenui viri munus.

ſtria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium ſtudioſorum vſum in publicum promere. Hanc itaq; ob cauſam hoc mihi ingenuum, honeſtumq; videbatur, vt id quod vnuſquiſque in quolibet ſcientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaq; lucubratione, obſeruantiaq; ſibi priuatim, & non quaſi priuatum, & ſibi proprium fuerit aſſequutus, contineat, ſed in com

Quã ob cauſam Cõmentarij in Dioſ. latinè ſint editi, & plantarum imaginibus illuſtrati.

mune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me eſſet factum, non ſine fructu fortaſsè, nec (vt audio) abſque magna multorum præclariſsimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametſi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam; non leuiter ſum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum ſuſciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino ſermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus in hac verſor opinione, & iam opus prelis Valgriaſinis ſubeſſet, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiuſdam Luſitani intemperantia. Id quod non parum fortaſsis ab hoc meo me diuertiſſet inſtituto, niſi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuiſſem, quæ tot præſtantiſsimorum auctorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeò horum tot hominum iudicio ſtare volui, quin & ille Luſitanus, quem immodeſtiſsimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta poſſe duci temeritate, vt ea, quæ paſsim ab omnibus penè probarentur, ſine magna ratione, & conſilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui ſedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philoſophi munus, & meæ modeſtiæ ſemper duxi, non ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & ſanius aliquid ſentirent. Equidem putabam quòd cum Luſitanus ille omnium vltimus Dioſcoridis codicem expendiſſet, adeò omnia cribraſſet, & excuſsiſſet, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque iſtius Centurionis nomen, quem centurias quaſdam digeſsiſſe aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cæperam, longè aliter quàm putaram, eueniſſe cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò aſcriptas, nil aliud quàm inuidentiſsimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obſeruare potui. Neſcio profectò magisne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & inſaniſsimè damnet, an improbitas, & inſignis nequitia, quòd tam impudenter ex his

Cur ædita hæc ſit Apologia.

ipſis, quæ in alios calumniatur, ſuas agit prædas, & tanquam ſua quaſi vindicat. Verùm vt ſuam agnoſcat inſcitiam, nec ſuis calumnijs quicquam noſtræ detrahat auctoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in poſterum fortè honeſtiſsimum noſtrum, vel aliorum impediat curſum, cogor ſanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad poſteros relegare, ſi præſentibus culpis ignoſcerem. Licebit itaque nobis noſtra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne ſi hæc ſilentio diſsimularem, quis deindè modeſtiam noſtram in conſcientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos laceſsiuit, ſecum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquiſſimè diſcernat vtriuſq; controuerſiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ ſingulatim mihi reſpondendum meminero.

AT Videte obſecro, quàm grauiter, ac vehementer me primum adoriatur Luſitanus, non quaſi de herba ſibi ſit certamen, ſed quaſi mecum de religione contendat, quam homo inconſtans iam pri-

Calũnia prima de Meô.

dem turpiſsimè, ac impudentiſsime deſeruit. Nec enim (inquit) veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore Meum in Italia non niſi à pauciſsimis medicis ſeri, quem ſequutus poſtea Marcellus Vergilius vir alioqui doctiſsimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod ſciam, nullum Italiæ Meum eſt. Ob quæ verba Matthiolus Senenſis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Meſues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nurſiæ montibus Meum naſci affirmant. Quod ita eſſe crediderim, cum apud Bononiam quoque naſcatur, vt teſtes ſunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrarienſis, & Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accuſandus igitur Matthiolus eſt potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſsimi Patres, qui deſu-

Calumnia refellitur.

dantes Nurſiæ montes, vt eam indè eradicarent, aſcenderunt. Sed fruſtra me tanta acerbitate perſequitur Luſitanus. Attendat ipſe, quanta vſus ſim modeſtia in huiuſce rei aſſertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, ſed plura ſanè eſſe ſcribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino ſumitur, legitimum fuerit. A Luſitano iampridem non didici in Italia quod-

dam

dam circumferri Meum, cum ante ipſum hoc ſciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac uero Meo mihi uideri longè diſsimile. Hoc etſi ſimpliciter à me eſſet dictum, ut meam hac in parte ſolum exponerem ſententiam, neſcio tamen cur accuſandus magis illi uidear quàm leniter admonendus. At quòd in hanc uenerim opinionem, illud in cauſa fuit, quòd plures huius rei mihi conſtarent rationes. Etenim eſt in primis quòd uiderim noſtratis Mei radices longè craſsiores, uegetioresq́; quàm genuini expetat hiſtoria: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioſcorides. Eſt deinde quòd eædem grauiter potius, quàm ſuauiter oleant, quum tamen Dioſcoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Eſt præterea quòd manſæ parum omnino acrimoniæ reſipiant. At quum, Galeno auctore, Meum tertio exceſſu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori ui pollere exiſtimauerim, quàm quod nuperrimè in uſum medicum conceſsit? Eſt etiam, quòd extent manuſcripti Dioſcoridis codices, qui Meum non Anethi, ſed Aniſi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen ſine ratione eſt adductus, ut ſcriberet non naſci in Italia Meum. Nam cum non niſi à medicis, iisq́; admodum paucis ipſum ſeratur, magnum & euidens eſt argumentum non ibidem ſua ſponte progigni. Quorſum uelut peregrinum à medicis excolebatur, ſi ubique in Italia nunc illud excreſcere uidemus? His itaque palàm eſt, ut non ab re in cenſendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum uolui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq́;, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis aſcriberetur. Veruntamen nolui ob id prætermittere, quin huiuſce Mei imaginem appingerem, non tamen, ut hoc tantùm argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meum, ſed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari uidetur Luſitanus) oſtenderem. Quam ob cauſam non modò illos mihi ſemper deteſtandos propoſui, qui tam facilè de incertis ſententiam ferunt, ſed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non uidiſſe, nec nouiſſe ſtirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem ſemper optimi uiri munus eſſe credidi, ignota, uel dubia potius ſilentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in poſteritatis diſcrimen, falſa pro ueris deſcribere, & dubia pro certis aſſerere. Quod quandoque feciſſe Monachos illos, quos, uulpina quadam religione, patres Luſitanus appellat, non ambigimus. Sed ſanè mirum uidetur, quum noſtram, & ſuam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, ſcelere obligauerit, & eam tantùm ob cauſam è ſua exulauerit Luſitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè perſequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis ſeſe offert, quòd hic me tantoperè laceſsiuerit, quòd in eos hæc ſcripſerim, quum tamen ipſe pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio feciſſe conſtat. AT IAM HOMINIS uidete inconſtantem ſeueritatem, qui & ſi paulò ante (puto enim me aliter inuadere non potuiſſe) Plinium ipſum, & alios grauiſsimos auctores explodere, ac damnare non eſt ueritus, me tamen quaſi rigidus patruus ſeuerè increpat, quod à Plinio non nihil in Iridis mentione diſceſſerim, ea ratione adductus, quòd is præter
„ Dioſcoridis ſententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his uerbis. Illyrica quoque duorum gene-
„ rum eſt. Raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubtuſa. Nouam hic quandam excogitat Luſitanus artem, qua me adoriri poſſe putat. Nam quum idem Plinius alibi ſcripſerit Iridis radicem cæteris præſtare, quæ ruſo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obſeruari poſsit diſſenſio, eam inuenit defenſionem fidus patronus, qua haud ſcio an defendi ſe uelit ipſe Plinius. Atqui Luſitanus priorem clauſulam diſſoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum eſt, Rhaphanitis à ſimilitudine, Reliqua quæ ſequuntur in unum coercet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos ſubrufa. O inſignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò ſciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut ſtatim confuſus ſileas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi ſumi? Quæ iſta connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos ſubrufa. Nimis ſanè multa nobis affers de uerbo, cuius ſenſus cuilibet legenti ſole lucidius apparet. Iſtis grammaticæ confuſis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctiſsimis & ſummis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapſus uideri, quàm huic grammatico ſua ſubiici opera. Id ne nouum tibi eſt in Plinio, ut aliquoties ſibi non ſatis conſtet? Mihi quidem & ſtudioſis lectoribus nequaquam. Etenim de Caſtore ſcribens Plinius libro octauo, capit. 30. caſtores affirmat dentibus ſibi teſtes abſcindere, quum uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnaros, id quod poſtea lib. 32. cap. 3. apertiſsimè negauit, & tanquàm fabuloſum exploſit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq́; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit & uuas, & ſemen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod ſcelus id erit, ſi & in Iride, & ſibi, & Dioſcoridi Plinius repugnaſſe dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio ſummo utiq; auctore, ſi in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate ſit prolapſus, præſertim cùm is potius alienam recitet hiſtoriam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iuſta id ratio ſuadeat, non licere cenſeas. Nos ueritatem ubique ſequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad poſſumus, patimur obfuſcari. Non tanti (mihi crede) eſt æſtimandus in Plinio

Mei conſideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus diſſidet notis.

Vulpina Luſitani religio.

Calumnia ſecunda.

Calũniæ confutatio.

Plinium quãdoq; non ſatis ſibi conſtare.

Animaduerſio in Luſitanum.

nio aliquis memoriæ lapſus, quanti eam, quam de laboribus noſtris agis, rapinam æſtimandam cenſemus. Quid enim turpius, impudentius, deteſtabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena meſſe in ſuum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorum ne hæc ſunt hominum? Graſſatorum, prædonumque potius mihi uidentur, quos tu maximè ſequutus uideris. Quo fit ut mirum non ſit, ſi primùm è Luſitania pulſus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut ſolum ferè non inuenias, ubi iam tutus eſſe poſsis. Porrò hæc mihi de Luſitano illo dixiſſe liceat, non ut uidear cum homine pugnare, quem non eſt ut timeam, neque etiam ut odio proſequar aliquo, præſertim cùm nihil ſui poſsideat, ubi poſsim poſtea refici, ubi uicerim; ſed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris noſtri ſuſtinendi cauſa. Potuiſſem quidem Amathum hunc acriori, uehementiorique ſermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores noſtros deprædatus ſit, deinde quòd falſiſsimas, friuolasq; calumnias in me excogitauerit. Poſtremò quòd ubi aliquid ſuo marte cudit, in grauiſsimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non ſit munus conuitijs, & maledictis, ſed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modeſtia, quam animi noſtri ſynceritas, & eius inſolentia expoſcere uidebuntur. Quòd ſi quandoque pietate ſumma adductus, uel calumniarum iniquitate ſauciatus, pauca quædam acerbiora fortaſſe in hunc deprompſero, rogo atque etiam obſecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in reſpondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam ſit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, ſed etiam temeritatem.

Calũnia tertia de Amomo.

A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senenſis cum nos uero carere Amomo ſciret, ut illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen ſententia fallitur, cum hucuſque Amomum uerum incompertum ſit. Hæc ille.

Calumniæ dipulſio.

Sed planè falsò, cum plura me dixiſſe ſcribat, quàm rei ueritas expoſcat. Quandoquidem cùm nunquam meis ſcriptis affirmarim Amomum ex India in Luſitaniam conuehi, nec eò quemquam remiſerim, ut ille ſomniaſſe uidetur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius eſt liberalitas) ſuis uerbis amplificat. Scripſi quidem me á quibuſdam non ſpernendæ fidei medicis accepiſſe iam primùm ex India in Luſitaniam afferri Amomum, nec ſanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum ſententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non poſſum, niſi quis fortaſſe in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quod autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumento eſſe poteſt, quòd in commentarijs noſtris latino ſermone editis, nihil huiuſce fabulæ meminerim.

Calumnia quarta de Calamo Odorato.

AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauiores, ſicut ipſe putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno ſanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo conſilio, non aliqua prudentia, aut ratione, ſed ſuo more (prope dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophraſti, & Plinii teſtimonio certò affirmauerim radicem, qua paſsim Odorati Calami uice utuntur Seplaſiæ, legitimum, genuinumq; eſſe Acorum: quin & quod ſcripſerim Calamum Odoratum arundinem eſſe, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea ſententia decipitur Matthiolus, cùm licet Theophraſtus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odorati radicem deſiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium eſt legere lib. 24. cap. 11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat ſic inquit. Efficaciſsima autem in omni arundine, quæ proxima radici: efficaciſsima, & genicula. Per quæ uerba manifeſtè percipitur, quòd in omni calamo, ſiue harundine, radix efficacior eſt pars. Qua de cauſa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda eſt, ut meritò hactenus pharmacopolę hac precioſa, & exotica radice pro uero, ac genuino Calamo Odorato uſi ſunt. Quantùm uerò ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus uerò potius nodis cinctus. His ne tam ſtolidè me putat concludi Luſitanus?

Calumnia diluitur.

Sed audiat ipſe non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priuſquàm ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur, quippe qui temerè Plinij, & Dioſcoridis grauiſsimorum auctorum abutitur teſtimoniis. In primis enim ut eius argumenta diſſoluam, & tanquàm inania, & irrita monſtrem, non uereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami Odorati radices adeò deſiderarint, ut nuſquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficaciſsimam in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianę lactionis, latinique ſermonis adeò imperitus, ut non uideat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium. Namq; examinaturus quę nam partes in uniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, ut Luſitanus ſua quadam malitia, uel fortaſſe imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori ui pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi craſsiores, uegetiores, robuſtioresque in omni arundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipſius genicula efficaciora pariter ipſe exiſtimauerit Plinius. Quippè & genicula robuſtiora ſunt, & craſsiora. Quam ob cauſam Calamum illum prætulit Dioſcorides, qui denſè fuerit geniculatus. Sed iam ipſum, quęſo intueamur locum, quem ille quaſi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At ſi ulla in eo ſit prudentia, ſi leuius & conſideratius uerba Dioſcoridis mecum perpenderit, non ſolum

deponet

deponet hanc iracundiam, ſed fortaſsè etiam noſcet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices deſcribat Dioſcorides, apertè quidem conſtat, cùm ait. Calamus Odoratus in India naſcitur, melior eſt fuluus, denſe geniculatus, & qui aſſuloſe frangitur, plena araneorum fiſtula. Hęc ille. Quę tamen perperàm Luſitanus intelligit. Quippe calamus in primis arundinem deſignat, non radicem. Pręterea proprium arundinis eſt pluribus conſtare geniculis, & aſſulosè frangi. Deinde fiſtula, in qua quoddam araneæ telæ ſimile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quę ſolida, dura, lignoſa, & ubique occluſa ſpectatur in omni arundinum genere. Ad hęc fuluus color calamo ſanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in arundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium ſit radicis (ut ille contendit) ut ipſa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioſcorides ipſe reſpondet. Quandoquidem is non modo quarundam plantarum radices geniculatas facit, ſed etiam caules, & calamos nonnullarum ſtirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Aſclepio, in Liguſtico, in Elaphoboſco, in Crateogono, in Gramine, in Equiſeto, in Cicuta, in Pityuſa, in Ebulo, alijsque nonnullis. Sed relinquamus hęc (inquam) quæ legere non uacauit Luſitano, & alios conſulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris ſena, hordei octona tribuit. Hinc libro de ſenectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hęc ſi animaduertiſſet Amathus, aut ſi non tam negligenter & oſcitanter Dioſcoridis codicem legiſſet, tam non fuiſſet inſulſus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem ſe haberi uelit medicum, reiq; herbariæ peritiſsimum, eius ſententiæ, quam damnat, nullam ſoluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine fultam uidear perſequi. Solus ſeuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert ſententiam, damnat noſtra. Tantum ſibi temporis ſupereſſe non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes noſtras diſſoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolatæ ſemper fui addictiſsimus, ſed ſolam ſuam ſequi maleuolentiam ſe monſtret. Nos (quod pręcipuum ſanè nobis eſt ſtudium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiuſce nobis diſpliceat opinio. Primum quòd nuſquam uiſa ſit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami eſſe cenſet, quæ ſecum uel minimum arundinis trunculum cacumini adnexum deferat: ſicuti quam plurimæ uiſuntur, quę ab ipſo cacumine folia emittunt Iridis, ut quiſque facilè certior fieri poterit, qui diligenter haſce radices explorauerit. Conſtat pręterea haſce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi paſsim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento eſſe poteſt, eos prorſus hallucinari, qui eas ipſas radices Calami Odorati eſſe contendunt, quòd nullus extet auctor (quod uiderim) qui ſcripſerit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in noſtram concedere ſententiam Luſitanum fortaſsè monebit, quod à Galeno dictum eſt, quippè qui ſcripſerit Calami Odorati partium eſſentiam eſſe in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen guſtantibus palàm ſit, radicem hanc non obſcurè eſſe acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hiſce itaq; ſatis iam comprobatum cenſemus ſua in ſententia hic hallucinari Luſitanum: nec pluribus eſt hæc noſtra defendenda cauſa. In ſequentibus tamen & rationibus, & auctoritatibus oſtendemus, radices has legitimi eſſe Acori.

Calamus Odoratus communis uſus unde afferatur.

NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aſpalatho contra nos affert. Eſt uerò Aſpalathus (ut Ruellius teſtatur, & recentiores Gręci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum inſula affertur, & illud, lignum Aloes, Rhodiorum officinę appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falſum euertere contendit, audiendus eſt, quum re uera lignum hoc, ex quo coronę parantur, ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata in inſulis Rhodiorum, & aliis Gręcię locis ceditur, non uerò ex oliuę ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucenſem inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam huiuſce ligni fruſtum brachialis craſsitudinis, ſolidum, graue, multis interceptū nodis, quod à Græcis hominibus ſub nomine Aſpalathi acceperat. Erat enim lignum coloris ſubrufi, cui ſimile in Hiſpania apud Taraconenſes, & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem diſcipulum, qui ubique magiſtros habet pharmacopolas, à quibus ſic inſtitutus diſcedit, quaſi ab Apollinis, aut Aeſculapij reuertatur oraculis. Sed uenit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus ſe toties uſum iactitat. Verùm ſeu ab ijs hęc ſit edoctus, ſeu ipſe ſuo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari teſtimonia, quàm ad hec inueſtiganda tantum fruſtrà ſuſcipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multum diſtare ab Aſpalatho certò ſcio: quòd primum illud cortice tenus rubens non ſit, ſed potius albicans. Aſpalathus enim Dioſcoridi detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum eſſe Aſpalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clariſsime demonſtrat, Rhodium lignum nullam cum Aſpalatho habere cognationem, quòd ſcribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortaſſe pluries deguſtauit, hunc guſtu eſſe acri, & ſimul adſtringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioſcorides. Quod autem huiuſce ligni planta ſit Oleaſtri ſpecies, id maximè fatentur Rhodij,

Calumnia quinta de Aſpalatho.

Calumnia retunditur.

Rhodiū Oleaſtrum non eſſe Aſpalathum.

Rhodii Oleaſtri hiſtoria.

Rhodij, qui eius hiſtoriam ex Melita inſula ad me ſcripſerunt his uerbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus eſt arboris longitudine hominis metam non excedentis. Naſcitur arido, & ſaxoſo tractu, fronde perpetua oleaſtri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto brachij inſtar craſſo, à quo rami prodeunt rari, ſpinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palam eſſe arbitror Rhodium hoc lignum ab Aſpalatho admodum eſſe diuerſum: & Luſitanum unà cum Ruellio in eodem uerſari errore. Quippè (ut præmiſimus) Aſpalathus tantùm cortice tenus, non ut ille exiſtimaſſe uidetur, in tota ligni ſubſtantia, adeò ſaturatè rufeſcit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aſpalathus in Rhodo proueniens frutex ſit ſurculoſus (ut teſtis eſt Dioſcorides) non arbor procera, rationi conſonum non eſt, ut ad brachialem craſsitudinem adoleſcat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, ſed tam facilè audeat affirmare, deteſtandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum ſapientis grauitate crediderim, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis exploratè perceptum ſit, & cognitum, ſine ulla dubitatione defendere.

Calũnia VI. de Helenio.

HINC AD HELENIVM uenio, in quo quum Luſitanus exiſtimet, me pluribus modis allucinatum, adeò ut nullis poſsim me defendere rationibus, acriori morſu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius ſe ſic in antiquiſsimo Dioſcoridis codice legiſſe. Caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumq́;, flores luteos, & in ijs ſemen Verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Vnde facile credere eſt, ut hæc peruerſa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermiſſam animaduerto. Vnde Matthiolus Senenſis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. V. qui ultrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. X. vbi Helenii meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarii ramulos Serpylli modo humi ſparſos tribuit, folia uerò Lenti ſimilia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in deſcribenda hac herba Plinius à Dioſcoride uariat, cùm Dioſcorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram ſparſos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, ſed Serpylli potius poſsidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. XXI. eiuſdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe aſſerit, non amaram: ut liquidò conſtet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam feciſſe, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, ſi Plinii auctoritatem in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primùm cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem feciſſe, quum (ut diximus) potius de ſecunda Aegyptia agat. Secundo cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me ſpicula mittit Luſitanus. Sciat igitur uelim, culpam, qua me accuſat, non in me, ſed in Typographum eſſe reiiciendam, quippe qui imprudenter meam peruerterit ſententiam oblitis quibuſdam lineis, in quibus Plinii uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo ſcribuntur (præter Luſitani opinionem, quòd hunc Plinii locum ſemidormiens pertranſiuerit) libro XVIII. cap. V. & quibuſdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo uigeſimiprimi libri capite, quæ poſtea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapſus, quippè quum propè eſſent duæ illæ Plinianæ auctoritates, Typographus, qui è codice noſtro manuſcripto hæc in ſuum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinii locum tanquam dormiens præteriit, & ſecundum in eius locum repoſuit, quod ad alterum ſpectauerat Helenium. Cuius erroris illud ſemper omnibus fuerit argumentum (ne fortaſsè quis putet me id totum ſubdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentarijs noſtris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, ſed quòd ea quoque Plinii uerba per Typographum eò tranſlata libro XIX. cap. V. ibi aſcriptis non leguntur, ſed libro XXI. cap. X. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia noſtra maximè teſtari poterit, quòd illa per Typographum tranſpoſita auctoritas, nil penitus ad rem noſtram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones noſtræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim putet uelim Luſitanus quòd adeò ſim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro ſententia noſtra concludunt, in prædictorum ſuum fulcimento attulerim. Quandoquidem ſi æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oſcitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulſus ueritate fatebitur. Ipſe enim Plinius ibi ſic habet. Siſeris ſatus menſibus Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri, breuior is eſt, ſed toroſior, amariorque. Inula per ſe ſtomacho inimiciſsima, eadem dulcibus miſta ſaluberrima: pluribus modis auſteritate iuncta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque ſunt à Typrographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri.

Luſitani imprudentia.

Cæterùm ut ſuam Luſitano detegam negligentiam, uel fortaſſe imprudentiam, dicat ſanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

libro

libro decimo nono, cap. v. Helenii ſiue Inulæ, de qua primò ſcribit Dioſcorides, nihil penitus me miniſſe, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam eſſe amaram. Hiſce igitur de cauſis iam primùm Luſitanus coiicere poterit id, quod in me reprehendit, tantum quidem à ueritate diſtare, ut potius ſibi ipſi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At inſignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps eſt in rebus maximè ambiguis, hoc manifeſtius ſuam prodit inſcitiam. SED IAM ſeſe offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampſuchino aduerſum me ſcribit, tametſi longè magis ipſum accuſent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari poſſunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus ſanè modis probata ſunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, ſic inquiens. Etſi apud Theophraſtum, uel Plinium, nonnullosq; alios celebres uiros Sampſuchus eadem cum Amaraco, ſiue Maiorana herba ſit, apud Dioſcoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter ſe differunt, cùm Sampſuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & uaſculis repoſita ad feneſtras pro delitiis habita ſit. Amaracus uerò Parthenium eſt, quæ an Matricaria officinarum ſit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuerſa capita tanquam de rebus diuerſis fecerunt, uidelicet de Sampſucho, & Amaraco, quam prius noſcens Dioſcorides uigilantiſsimus, oleum Sampſuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubiò apud Dioſcoridem Parthenium eſt, ut tertiò libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum eſſe dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioſcoridis eſſe opinantur, miro modo cœcutiunt; nam etſi uerum ſit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum ſimplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proindè Amaracum illorum Dioſcoridis Marum ob nominis uicinitatem eſſe dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuerſarum meminit. Quare Matthiolus Senenſis, ſi hæc animaduertiſſet, non ſic facilè ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam ſuſpenderim ſententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in iſtam tuam incurram uecordiam? niſi incredibili arderes libidine noſtros oppugnandi labores, tu tam eſſes inter hos ſcopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos ſanè longè aliter ſentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præſertim cùm non deſint clariſsimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæſitarunt. Siquidem non deſunt rationes, quæ oſtendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum poſſe deſignare. Quam ob rem hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & ſuſpecta aſſerere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum eſſe debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum eſſe tranſlatum. In qua re tametſi auctorum certa deſint teſtimonia, non tamen huius rei abſunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum deſignare præ ſe ferant. Siquidem cùm ſit Galeni proprium inſtitutum ſimplicium medicamentorum uires ex Dioſcoride deſcribere, idque præſertim ſeruare in his, quæ uiribus non uulgaribus præſtant, neutiquam crediderim, ſi Amaracum Galeno Parthenium deſignaſſet, quin ſcripſiſſet ex Dioſcoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, ſuſpirioſos & melancholicos iuuare, calculoſos expedire, anheloſis liberam ſpirandi facultatem reddere, quin & eius decocto inſidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere: illitu uerò ignem ſacrum extinguere, collectionesq; conſumere. Quandoquidem tam raras, utileſque facultates haudquanqam putarem ſilentio inuoluiſſe Galenum, ſi de Parthenio eo capite egiſſet. Verùm cùm Maro nil aliud uirum tribuerit Dioſcorides, quàm quòd illitu ſerpentia ulcera ſiſtat, & quòd in unguentis addatur, mirum ſanè non eſt, ſi de Maro tractaturus Galenus libro ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortaſſe deprauata lectione de Amaraco legitur: de eius uiribus ſobriè admodum tractauerit, paucisque perſtrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd ſui ui excalfaceret, & ſiccaret. Id quod etiam egit fortaſſe lubens, quòd latius de eo ſcribere ſtatuiſſe libro primo de antidotis in Hedichroi compoſitione. Hæc nos dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiuſce opinionis cauſa, ſed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem ſequeris. Nimirum quòd in obſcuris, incertisq; nuſquam ſoleam in aliquem uerba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim cauſam probabilem reddere, eoque præſertim quòd ſciuerim ijs eſſe etiam rationes, quibus ſe tueri poſsint, nempè Serapionis teſtimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco ſcripſit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam poſſet deſtrui auctoritas. Hæc itaque ſi rectè, ſincereque perpendiſſes, non modò te ipſum nouiſſes, ſed & fortaſſe puduiſſet ita te iniuria in me conſpiraſſe. Reliquum nunc eſt, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in poſterum ducas in errores. Inquis tu Luſitane, apud Dioſcoridem, Galenum & Paulum Sampſuchum, & Amaracum admodum inter ſe differre. Id quod eſſe falſum, & a ueritate alienũ, illicò probari poteſt ex ipſo Dioſcoride, quippe qui libro tertio de Sampſucho agens, ſcriptum reliquerit,

Calumnia VII. in unguẽto Sampſuchino.

Calumniæ confutatio.

rit, Sampſuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatiſsimum prouenit, Amaracum uocari. Hoc idem facilè uidetur probare etiam Galenus. Ipſe enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico naſci ſcribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro ſecundo cap. primo de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno deſignare Amaracum, quàm Sampſuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampſuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtuſiq; ingenii homo, qui non nouerit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampſucho fieri? His ſubſcribit etiam Plinius libro XX. capi. XI. Sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampſuchum. & cap. XXII. eiuſdem libri, Sampſuchum (inquit) ſiue Amaracum in Cypro laudatiſsimum, & odoratiſsimum. Fit ex eo oleum, quod Sampſuchinum uocant, ſiue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; neruos, & uuluas. Quibus palàm eſt, quàm imprudenter hæc afferat Luſitanus. Nec obſtat quòd in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuerſalem negationem. Adde quòd illa uerba Dioſcoridi ſpuria à quàm plurimis rei plantariæ ſtudioſis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquiſsimi manuſcripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa ὃ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioſcoride tranſcribit. His

Stolidum Luſitani erratũ.

accedit aliud ſtolidum Luſitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum aſſerat is Amaracinum unguentum odore iucondiſsimo redolens paraſſe antiquos non è Sampſucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præſtantiſsimum parabant, Amaracum dicitur, ſed ex Parthenio, quod etiam falsò eam eſſe plantam exiſtimat, quam ob odoris uirus Seplaſiæ meritò Cotulam fœtidam uocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimùm preſtaſſe ſcribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quám illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in uniuerſa minori Aſia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in aliis regionibus, præſertimq; in Italia. Id quod Luſitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubique abundat Italia, quàm Cotula fœtida dictá. Ea enim ubique ſcatent campi, horti, areæ, plateæ, ſemitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia ſit locus, ubi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci naſci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odoratiſsimum parabatur, & nobis iam comprobatum ſit Sampſuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, ſatis comprobatum eſſe putamus, Luſitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioſcoridi, quàm Galeno idem eſſe Sampſuchum, quod Amaracum. Demum an Dioſcoridis Parthenium Cotula fœtida ſit ita uulgò uocata (ut Luſitanus certò ſibi perſuadet) is poſtea

Calumnia viii. de Iaſmeno unguẽto. Depulſio.

audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus parari Iaſmenum, quos Itali uulgò appellant Gelſimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, ſed tantùm ſuis nitatur uerbis, non eſt cur multis cum illo agam. Sat enim mihi eſſe exiſtimo, cùm ſcribat Dioſcorides parari Iaſmenum (ideſt Violaceum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri poſſe, ut ex aliis paretur floribus, & ex iis præſertim, quorum apud Dioſcoridem, & antiquos nulla prorſus habetur hiſtoria. Quin & ſuperuacaneam hic omnem uerboſitatem eſſe cenſeo, eò quòd in commentariis noſtris ſatis, ſuperq; comprobatum ſit, eos proculdubiò decipi, quos Luſitanus ſibi imitandos propoſuit. Prætereà cùm is rationibus argumentisq; noſtris, nullis prorſos obſtet uerbis, nec ulla dicendi facultate (ſi philoſophum medicumq; ut audio ſe putat) non uereor, quin facilè ſcire poſsit, me ad ſuas non teneri obiectiones, niſi primùm ad noſtra reſponderit argumenta. Quibus nulla alia de cauſa illum nihil in contrarium adduxiſſe putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.

Calũnia IX. de Pino.

IN PINO autem ut Theophraſtum defendere uideatur, ſic mecum agit Luſitanus. Longum profectò, nec minus difficile eſſet omnes Pini ſpecies percurrere. Illius tamen (Theophraſto auctore libro tertio de hiſtoria plantarum. cap. X.) duæ ſunt ſpecies, altera urbana, altera uerò ſylueſtris. Sylueſtris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, ideſt montana rectior, celſior, materiæq; craſsior eſt; ſed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili, in qua nux conſpicitur rotunda, breuiq; dehiſcens. In Idea uerò tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, uiridis, minusq; hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ uera eſſe nullus hucuſquè in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, ſe in ſylueſtri maritima Pino obſeruaſſe nuces non quidem rotundas, ſed oblongas, potius ſolidas, difficulter dehiſcentes, in montana uerò non oblongas, ſed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophraſtũ uerum uniuerſaliter dixiſſe obſeruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potius, ut noui aliquid aliis dixiſſe uideretur, in medium hæc afferre uoluiſſe.

Luſitani figmenta exploduntur.

HAEC ILLIVS SVNT VERBA. Cæterum an uera, uel falſa, ſyncerè, uel ſubdole prolata, candidiſsimus quiſque lector, qui noſtros legerit commentarios facilè coniicere poterit. Explodenda .n. deteſtandaq; ſunt Luſitani figmenta, quæ hic aduerſum me habet. Siquidem ego recitata Theophraſti hiſtoria, nec eum hallucinatum, nec deluſum aſſerui, ſed id tantum Theophraſto repugnare dixi, quod utriuſq; Pinaſtri ſtrobilus in noſtro climate teſtatur. Quod autem uera, nõ ficta, nec fabuloſa ſcripſerim

(ut ex

(vt ex ſe ipſo fortaſsè me iudicat Luſitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senenſi, ac Piſano, maritimam obſeruauerit Pinaſtrum. Quippè in maritimis hiſce locis duo habentur Pinaſtri genera, quorum alterum ſtrobilos profert ſpithama longiores, alterum verò breuiores paulò, compactili duritie concluſos, nec per ſe facilè dehiſcentes. In Tridentinis verò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque ſylueſcit, Pinaſtri nuces in vniuerſum viſuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq́;, quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiſcunt, & ab arbore decidunt. At ſiquis ad viuas, virentesq́; huiuſce Pinorum plantas ſe conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines poſtremæ commentariorum noſtrorum editioni appictas intueri poterit. Quod ſi ſyncero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facilè conijciat, noſtram in plantarum hiſtoria fidem falsò à Luſitano improbatam: & ſubindè etiam noſcet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophraſtum reijcere, ſed noſtro climati cauſam aſsignaui. Quamobrem non poſſum non admirari Luſitanum, quippè qui non ſit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquàm negauerim Pinaſtros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis creſcunt, in nucibus edendis contrario modo forſitan ſe habere, cæli, ſoliq́; illius immutata natura.

Calumnia x. in Hippocãpo.

VENIO AD Hippocampum, cuius hiſtoriam à nemine deſcriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficilè admodum ſit abſque vlla dubitatione affirmare, quod nobis ſit piſcium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec diſpliceret Luſitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clariſsimo, quòd Græcis rectè idem ſonet Hippocampus, quod Latinis flexuoſus equus, ſi quo probari poſsit, eſſet ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi hiſtoria, cur eius opinionem accipiam, ſanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. XXXVI. cap. V. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri ſcribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptumnum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq́; ſupra delphinos, & hippocampos. Quæ quanquàm demonſtrant Hippocampos equorum effigiem præ ſe ferre, non tamen hac Plinij auctoritate quis vnquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, eos eſſe piſciculos Equi vel Dracunculi formam habentes, quos quidam veros eſſe Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonſtrant Hippocampos paruos non eſſe piſces, ſed ingentes fortaſsè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Niſi hæc potius fabuloſa cenſeamus, quàm vera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deeſſe rei medicæ ſtudioſos, qui Equiculos illos, vel marinos Dracunculos veros eſſe Hippocampos putarent, non abs re eſſe duximus horum Equiculorum imagines commentarijs noſtris adiungere, non ea tantùm cauſa, vt horum placitis ſubſcriberem, ſed vt vnumquemq́;, præſertimq́; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignoraſſe. Verum non ob id abſurda vocari expedit (vt Luſitanus putat) quæ de Hippocampo antea ſcripſimus, doctiſsimos Dioſcoridis interpretes, & Græci ſermonis peritiſsimos ſecuti, quorum non deſunt, qui aſſerant in Locuſtarum genere haberi Hippocampum. Quibus ſubſcribere videtur Plinius lib. XXXII. cap. XI. At cum inter Locuſtas nulla ſpectetur, quæ magis flexuoſo dorſo erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta ſpectari poteſt, nefas ſanè fuerit tam petulanti ore affirmare, noſtram, & aliorum opinionem, tanquam abſurdam eſſe ſpernendam, cùm tamen rationibus, & auctoritatibus comprobatam vnuſquiſque facilè cernat.

Luſitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calũnia. XI. de ſatiuo Cucumere.

MVLTA ETIAM CONTRA Nos de ſatiuo Cucumere effundit Luſitanus procacius magis, quàm verè, ſic inquiens. Cucumer non vbique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore Citrulum, quem Peponem eſſe certò ſcimus Cucumerem appellant, vulgarium forſitan voce ſeducti, qui in Italia ferè vniuerſa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant; ſed, vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouiſsimus extat Matthiolus Senenſis in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum Cucumer, ſiue Cucumis dictus ſic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi craſsitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præſertim ſi in flore exiſtens in fiſtulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libro XIX. cap. V.) mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit, & hac de cauſa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, craſſus, atque inſtar anguis flexuoſus ſit. Maſcitur enim in ſimili planta, qua Cucumis ſylueſtris oritur. Raròin Luſitania Cucumer videtur, ſecus autem in altera parte Hiſpaniæ præcipuè apud Salmaticenſes, vbi in magna cernitur copia hirſutus, colore omninò viridi, longitudine cubitali, & curua. At pepo is eſt, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquiſitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον id eſt maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hiſpani vel hodiè ſeruantes nulla mutata litera, aut ſyllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius ſupremam partem conciſam fronti æſtus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioſcorides innuere videtur. Veſcimur enim Pepone hiſpani, dum viret, nam poſtquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum ſit, eius ſuprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non niſi maturis contra Hiſpanorum conſuetudinem in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua ſemen continetur, tan-

B quam

quam improbam & malam reijciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines à carne intima, in quo ſemen habetur, abſtinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe. Solusne inter tot eruditiſsimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum inſectaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm videaris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opima ſpolia congeſsiſti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè ijs ſecum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me conſtruuntur hic verba? Sed audiat ipſe Luſitanus quàm hic toto aberrauerit cælo.

Amathus ſuas enarrationes in Dioſc. ex Matthiolo tráſcripſit.

Calumnia refellitur.

Etenim ſententiæ noſtræ haudquaquam obſtare, ſed plurimum adſtipulari cenſemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore eſſe dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paſsim in Italia proueniunt, & quos falsò Luſitanus Pepones eſſe contendit, plerunque incurui ſpectantur, vt æſtate tota videre quis poteſt in clariſsimarum vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò ſi hæc ignorat Luſitanus, non medicos conſulat, ſed olitores. Nam ij oſtenſis incuruorum cucuminum millenarijs, facilè craſſam hanc caliginem ab ipſius oculis detergent. Prætereà vulgarem Cucumim, quo paſsim vtimur, verum & genuinum eſſe manifeſtò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his verbis. Particulatim Cucumis floret, ſibi ipſi ſuperfloreſcens, candida lanugine obductus, magisq; cùm creſcit. Hæc ille. quibus palàm eſt Cucumeres noſtri vſus legitimos eſſe. Quippè ſi Luſitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos ſæpè ſe contulerit, vniuerſos videbit Cucumeres, illos ſcilicet, qui nuper emerſerunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, ſibi ipſis in cacumine ſuperfloreſcere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc ſententiam noſtram, ac quamplurimorum clariſsimorum ſcriptorum à Luſitano falsò improbatam illud ſanè luce clarius oſtendit, quòd ſatiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem ſunt folia, ijdem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuerſum denique facies, vt libro quarto teſtatur Dioſcorides, & libro VII. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus. Tanta enim inter haſce plantas intercedit ſimilitudo cognatioq;, vt ſi ſimul ferantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoſcantur. Nec proptereà negauerim, quòd cucumis ille, qui ſua longitudine ſerpentis ſpeciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipſe olitorum mangonio, è vulgaribus noſtris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui ſcripſerint flore in fiſtula, vel arundine demiſſo, Cucumim indè mira longitudine creſcere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbitis tradidit Columella.

Cucurbitæ, & cucumeres olitorú mangonio varias induunt formas.

Hinc itaque ſuam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum ſe diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe ſato ſubinde ſemine, quod exemptum ſit ex hiſce prælongis mangonio illo paratis, in poſterum per ſeſe eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum ſcimus, non ſolùm in Cucumeribus, ſed etiam in Cucurbitis, præſertimq; in ijs, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Luſitani fert opinio prælongi non erant) & huiuſce formæ cauſam reddere vellet, Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox ſemine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (vt Luſitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is verſetur errore. Quippe ſi (vt idem falsò contendit Luſitanus) vniuerſum Cucuminum genus ſponte ſua ita prælongum proueniret, ſtolidum ſanè eſſet id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres ſui natura non eſſe adeò in longitudinem protenſos manifeſtò demonſtrat Plinius, quippe qui ſcribat Cucumeres in Italia, eſſe quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam ſi ſponte ſua ea eſſent forma (vt Luſitanus ſomniaſſe uidetur) ſcripſiſſet quidem naſci Cucumeres in Italia quàm breuiſsimos in prouincijs quàm longiſsimos. Adde quod etiam experimento conſtat (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) quòd Cucumeres ſic Italis vocati in ſuppoſitam aquam deſcendere nitantur appenſi; & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum ſupponatur apertum. Id quod proprium eſſe Cucumeris affirmant præclariſsimi rei ruſticæ, plantariæque ſcriptores. Præter id ſi guſtum conſulas nulla penitus ſaporis, vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares noſtros cognoſci poteſt.

Cucumerum tria genera.

Adhæc cùm tria Theophraſto, & Plinio ſint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Luſitano aduerſatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus ſtatuerit. Ad id autem, quod Columellæ teſtimonio aſſerit Luſitanus ſatiuum Cucumim Anguinum vocari, quòd forma anguium referat ſpeciem, nil aliud nobis reſpondendum ſeſe offert, præterquàm quod falsò id Columellæ acceptum referat.

Anguinus cucumis quis.

Conſtat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuiſſe Latinis, quàm Cucumim ſylueſtrem, quemadmodum ſylueſtre Allium Dioſcoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, ſed quòd in ſylueſtribus naſcatur locis, vbi facilè ſtabulantur angues. Cæterùm quòd Anguinus Cucumis ſylueſtris ſit, non ſatiuus, teſtatur in primis Lucius Apuleius ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, capite proprio de ſylueſtri Cucumere; quin & quidam Dioſcoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam ſubſcribit Plinius libro XX. cap. II.

Sed

Sed cur hoc nitar tantorum virorum teſtimonijs comprobare; cùm Luſitanus ipſe capite de Agreſti cucumere ſui ipſius oblitus id apertè fateatur, & ſuo ſe iugulauerit gladio? Sed quod falsò Columellæ teſtimonio fuerit is vſus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virum ſanè præclariſsimum, qui in ſuo Corolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demiſſo flore mira longitudine quaſi anguina ſpecie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur eſſe, qui Syluestris, multò infra magnitudinem ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At ſit ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miſer, quòd non aliam ob cauſam hæ differentiæ plantis addi ſolent, quàm quòd à reliquis earundem generis diſtinguantur? Non'ne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerum genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincatur à teſtibus, & propria confeſsione vrgeatur. Comprobat etiam Cucumerem noſtratem non eſſe Peponem, cum in primis ſapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm ſcribat Symeon Sethi Græcus auctor Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè ratione fieri poteſt, vt Cucumeres noſtri vſus fuerint Pepones, quippè qui eò magis amareſcunt, quò maturiores euadunt, vt Theophraſtus ſcribit lib.vi. cap.xiiii. de Plantarum cauſis. Præterea ſi peponum facultas expendatur, conſtabit ſanè ex Galeni ſententia, quòd deuorati bilioſos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille aſſerit) ſua dulcedine efficiunt, præſertim cùm in bilioſum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasq; abſtergit dulci, quo imbuitur, ſucco. Id quod ex noſtratis cucumeris affrictu nunquàm conſequeris. Nec obſtat quòd Hiſpani cucumerem noſtrum (vt Luſitanus inquit) Pepanum vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius aſſeruaſſe eos, quàm cæteras nationes. Demum fabuloſum eſſe ſcimus, & Luſitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus conſenuerint. Sunt enim domi noſtræ Flandri, qui nobis ſeruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus deteſtantes. Nec obſtat ſcripſiſſe Galenum à Peponum carne intima, quæ ſemen continet, abſtinere homines quum id fiat potius in Peponibus noſtris, quàm in Cucumeribus, quorum ſeminibus vnà cum carne veſcimur. His itaque poterit Luſitanus fortaſſe noſcere, quàm in cenſenda Cucumeris hiſtoria fuerit hallucinatus, & ſubindè palinodiam meditari. Nam ſi ſecus fecerit, quum ſcribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs vero quam maximos prouenire, cumq; Luſitanorum regio, quia ſe oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortaſſe magis ab Italia diſtet, verendum ſanè eſt, ne rei medicæ ſtudioſi, qui hæc perlegent Cucumerem Luſitano maiorem nuſquam ſe vidiſſe affirment. Sed nimis fortaſſe prolixè Cucumeris cauſam egi. Equidem hæc nimia eſſe fateor in re minimè obſcura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando ceſſent, omnis eius eſt obtundenda verboſa importunitas; ne ſi fortè breuior ſim, iure ſibi cedi putet, minuſq; ſibi à nobis ſatiſfactum clamitet, & qua eſt inani arrogantia, non ſilentio, vel diſſimulatione vanè ſe victorem glorietur.

Luſitanus ſui ipſius laqueo captus.

Luſitanus mẽdax.

Luſitani figmentũ exploſum.

IAM DE CARPESIO pauca ei reſpondeo, de quo agens Luſitanus capite de Pipere, poſtquam ibi de Caryophyllis egit, noſtrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris ſequutus, ita aduerſus nos ſcribens comminiſcitur. Caryophyllis Carpeſium proximum eſt, quod Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpeſium Zedoaria, ſiue Zurumbet Arabum eſt, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpeſium Cubeba ſit. Hæc falsò Luſitanus. FALSO, inquam, quòd nobis nuſquam ſcriptum ſit Zedoariam, ſiue Zurumbet eſſe Carpeſium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non deteſtetur huiuſcemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac impoſturis candidiſsimos quoſque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic aſſentiendum? Nequaquam. In confeſſo enim eſt omnibus hominis huiuſce ſcripta ſui ipſius eſſe figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus ſtomachum commouerint. Sed quantùm hallucinetur miſer, dum ſibi perſuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter ſe differre, poſtea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Calũnia xij. de Carpeſio.

Luſitanus impudentia & mendacio notatur.

SEQVITVR, VT quid de Artemiſia dicas, videamus. Artemiſia duplex eſt, altera latifolia hortenſis, odore acuto, ſapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus ſententiam, quod Matricaria hæc Parthenium ſit, vt Matthiolus contra omnes grauiſsimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemiſia vulgaris Matricaria eſt. Nam Parthenium, Bruſaculum, Herba fœtida Chamomillæ ſimilis eſt, vt ſuo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem ſunt verba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Luſitanus argumentis, rationibus, & auctorum teſtimonijs, quibus ſatis, ſuperq; nobis comprobatum eſt, Matricariam vulgo vocatam, alteram non eſſe Artemiſiam, nihil reſponderit, nec ſubindè vllis indicijs, ac rationibus contra ſententiam noſtram ſcripſerit, ſed ſua tantùm falſa opinione ductus, non eſt ſanè cur cum illo pluribus agam: ſed illum in ſe ipſum latrantem relinquam. Verum

Calũnia xiij. in Artemiſia.

Amathum in ſe ipſum latrare.

vt huiuſce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compeſcam, libebit ſanè nobis nonnulla in contrarium afferre. *Calumnia diluitur.* Scribit itaque Luſitanus Artemiſiam duorum eſſe generum, alteram latifoliam, hortenſemq;, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oſcitanter Dioſcoridem legerit. Qui etſi ſcripſerit alterum Artemiſiæ genus folio eſſe tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioſcoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus ſic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. *Matricariam nullã eſſe Artemiſiæ ſpeciem apertè probatur.* Ad hæc non reperio vſquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemiſiam hortenſem eſſe plantam, ſed quòd in maritimis ſpontè, & per ſe proueniat, vt ille, vt ſibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo ſunt argumenta, quibus refragari nemo poteſt, quæ maximè obſtant Matricariam non eſſe ſecundi generis Artemiſiam. Alterum quòd hæc flore ſit paruo, tenui, in vniuerſum candido: id quod ſanè in Matricaria non viſitur, quum flos illi inſit Artemiſiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuerſum candidus, ſed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumſeptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta ſit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Arthemiſiam æmulatur, adeoq; illi congener eſt, (vt fatetur etiam Braſauolus) vt ambigendum non ſit, quin ipſa ſit altera Artemiſia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, ſapore, odoreq; plurimùm à prima Artemiſia differat, non eſt ſanè cenſendum, quin eius differentias, ac notas ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides; ſed cùm inter primum, & alterum Artemiſiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, craſsitudiniſque, vt ipſemet apertiſsimè fatetur Dioſcorides, non fuit illi opus, alterius Artemiſiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Luſitani ſententiam verum poteſt eſſe argumentum, quòd antiquorum nullus ſcriptum reliquerit, Artemiſiam alteram nec etiam primam eſſe amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm guſtu ſentitur, adeò vt parum ab Abſinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & ſiccitate hanc longè magis excedere, quàm ipſa Galeni teſtimonio excedat Artemiſia. Hæc itaque ſi quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Luſitani inſcitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit. *Cotula fœtida nõ eſt Parthenium.* Quòd autem Matricaria non ſit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium ſit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus deteſtamur, quippe ſi Cotula fœtida Dioſcoridi Parthenium eſſet, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeò referat, vt tantum ferè odoris diuerſitate altera ab altera dignoſcatur, quis nam dubitauerit, quin Dioſcorides Parthenio Anthemidis folia reddidiſſet, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò non habet, ſed Antemidis, Matricaria vero contrà. At ſi forte obiecerit Luſitanus cùm ad ſummum vſque Coriandrum adoleuerit, & ſuum iam ediderit ſemen, quæ in ſummitatibus ſunt folia, adeo parua tenuiaq; ſpectari, vt Antemidis folia quadantenus referant; quumq; dicat Dioſcorides, Parthenium folijs eſſe Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia reſpexexit, non admaiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulſabo facile. Siquidem cùm neque Oribaſius ex Dioſcoride à quo verbum ex verbo tranſcribit, neque Serapio, qui eandem ſeruat regulam, legat particulam illam λεπτά, arbitrandum ſanè eſt, particulam λεπτά Dioſcoridi impertinenter acceſsiſſe ſcriptorum incuria, vel potius temeritate, præſertim cùm plantarum comparationes rectius, exactiuſq; fieri debeant, cùm plantæ ipſæ adoleſcunt, vel conſiſtunt; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertiſsimè conſpici poſſunt; non autem cùm primùm oriuntur, vel cùm conſenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non poteſt. Quin & illud contra Luſitanum maximè pugnat, quod cùm Cotula fœtida longè acrior ſit, quàm amara, adeò vt ea ſedem abſtergentibus ardorem non obſcurum inferat, ob idq; vulgo Ferrarienſibus (vt Braſauolus inquit) dicatur Bruſciaculo: Parthenium eſſe non poteſt. Quandoquidem Dioſcoridi Parthenium nulla ſaporis acredine commendatur, ſed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifeſto percipitur ſine acredinis tantillo. Poſtremo cùm ſexcenties iam expertum ſit Matricariam ea omnia præſtare, quæ Parthenio aſcribuntur, palàm ſanè eſt, maximè deludi eos, qui contra ſententiam noſtram friuolis quibuſdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facilè vera inueniri poſſent, quàm falſa conuinci. *Calum. xiiij. de Symphyto Petræo.* CAETERV`M quum antea ſcripſerim in meis commentarijs italico ſermone primùm in lucem editis Symphytum Petræum à me hactenus non viſum, quaſi me negligentiæ inertiæq; accuſare velit Luſitanus, hæc ſuo more aduerſum me ſcribit.

> Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus ſecum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Conſolidam nonnulli appellant, quæ (vt teſtatur Ruellius) familiaris Gallis admodum eſt, & eam ſua lingua Buglam vocant. In Italia quoque naſci cum Paulo Caſtiliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam ſe vidiſſe tradat.

Confutatio. HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, vt putaram, noſtræ accuſandæ gratia negligentiæ, ſed etiam ſuæ extollendæ gloriæ, quippè qui ſe nobis rei medicæ peritiorem oſtendere ambierit. Verum ſi (vt ſolertes decet ſcriptores) Italica eadem commentaria ſecundo edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegiſſet, comperiſſet quidem Symphytum Petræum me per memet adinueniſſe. Id quod is nunquam per ſeſe, vel per alios fortaſſe feciſſet, ni Falconerius ille (ſi tamen vera refert) id illi oſtendiſſet. Non enim vna die vniuerſa ſeges in horreum congregari poteſt. Quo fit, vt accuſari iure non poſsim, vbi quandoque faſſus fuerim, me hanc vel illam non nouiſſe ſtirpem. Præſtabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidiſſe fateri, quàm mentiri,

tiri, vt doctior, diligentiorq́; viderer, quo nihil deteſtabilius, execrabiliusq́; dici poteſt.

» Ad sparganivm veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium ſiue Xiphidion Officinarum Spatula fœtida eſt, cùm inter ſe maximè conueniant. Vndè Matthiolum Senenſem hic errare certum eſt, qui Sparganium non eſſe Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus ſemen claudatur, dicat: quod falſiſsimum eſſe, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proindè Sparganium Spatulam fœtidam eſſe certum eſt. Hactenus ille. Demiror ſanè tam perfrictam hominis frontem, qui quaſi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confeſtim me errare accuſat. Cognoſcitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ conſuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ ſtudioſis (vnum tantùm Ruellium excipio) ſed & cæteris omnibus, quibus aliqua ſit ſtirpium cognitio in confeſſo eſt, nil aliud eſſe Spatulam fœtidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occaſionem, quippe quoniam ſi digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tireſia, vel Talpa cæcior ſit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus ſanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine deſcriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandectarum auctore, qui eam Iridi ſimilem reddidit. Id quod Luſitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt ſcripſerit Oribaſius appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantùm diſtet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Luſitanus impenderunt. Nec plvribvs verbis ea refellam, quæ de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inſcitiam, cum ita memoras.

Calũnia xv. De Sparganio.

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida eſt Xyris, non Sparganium.

Calũnia xvj. De Siderite.

» Conſpicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aſpero Saluiæ magnitudine tanquàm Marrubij albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dentato, quod fricatum ex ſe odorem, qualem ex Cydonijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioſcorides ſubintelligit, cùm dicit guſtu non iniucundo, cum adſtrictione aliqua. Hanc verò Fuchſius in ſuo herbario nouiſſe videtur, quanquàm Matthiolus oppoſitum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia ſi eam cognouiſſet, illius odorem ſuauiſsimum nunquam prætermiſiſſet. Hæc eius ſunt verba: ſed quàm omni ſucco inania, ipſe videat. Quod enim de Siderite prima, quam ſe in doctiſsimi viri Fuchſij herbario narrat inueniſſe, ſuas proferat commentitias nugas, hic facilè demonſtrat, quòd eius folia non modo non ſpectentur Quercus inſtar ſinuata, ſed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametſi Luſitanus, vt potius ſuam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non ſit veritus affirmare. Ipſa enim Fuchſij pictura de Luſitani fide maximè teſtatur. In primis enim flores oſtendit ſpicatos in caulium ſummitatibus erumpentes, non autem in ipſis caulibus orbiculatæ vertebræ inſtar, vt in Marrubio, perinterſtitia diſpoſitos. Præterea folia nulla ex parte correſpondent, nec pomorum Cydoniorum odor, quem ſolus Luſitanus illi tribuit. Dioſcorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, ſed guſtu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & ſapore diſpliceant. Sed mihi ſatis verendum eſt, an Luſitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, ut vera fateretur, an fortaſſe ſuæ ſuſtinendæ opinionis cauſa. Quippè Fuchſius huiuſce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc ſtirpem ignoramus, vt ſua potius temeritate, quàm ſcientia exiſtimat Luſitanus. Sed non fortaſſe à ſcopo aberraret, qui diceret Luſitanum Fuchſij Sideritem nuſquam vidiſſe, niſi appictam, quod falſo ſcribat, Sideritem hanc in vallibus naſci, vbi plerunque ſolum vliginoſum eſſe ſolet, Fuchſius vero perindè, ac Dioſcorides in aſperis, petroſis, ac incultis locis. Minvs acerbè aliquanto patior, cùm de Trago noſtram ſtudet emendare opinionem, vbi Luſitanus ita ſuam exorditur calumniam.

Sui ipſius nugis cõfunditur Luſitanus

Calum. xvij. De Trago.

» Non prætermittendus quoque eſt Ruellius, qui proculdubio in dignoſcenda herba iſta multùm hallucinatus eſt, qui Tragum Iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoque Matthiolus Senenſis ſubſcribit nulla fultus ratione, cùm è directo Tragum herba ſit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta ſunt à Luſitano, & ſatis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iuſtius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis eſt calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modo ſi cauere potuiſſet, dum nimis ſe ſollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitem me habuiſſe opinionem, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum eſſe, quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemen acinoſum in cacumine naſcitur rubrum, adſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragum ſine folijs, puſillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos ſpectare, quàm ad aliam quamuis plantam videbantur. Opinionis inditia ſubindè augebat, quòd ſequenti ſtatim capite idem Dioſcorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verùm quod & ſummis, & præclariſsimis contingit ingenijs, vt temporis proceſſu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Renanque in poſterum exactius agitata, ac perpenſa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophraſtum, & Plinium, quorum etiam iudicium in noſtris Lati-

nis commentarijs ſecuti ſumus, Tragum vtriſque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioſcoridi aculeatam in vniuerſum eſſe plantam, priorem, quæ in animo verſabatur, opinionem diutius ſequi non libuit. De hac enim planta ſcribens Theophraſtus lib. VI. cap. I. de Plantarum hiſtoria. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter aculeum, folium gerunt. Id quod poſtea repetijt tertio eiuſdem libri capite his verbis. Inter ea verò diſtincta genera plurimum quæ aculeato folio conſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur, exiguo eſt numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ poſt Aequinoctium Autumni floreſcunt. Scorpius enim florem in carne extuberante ſub extremo aculei profert, initio candidum, poſtea leuiter accedentem ad purpuram, & ſingulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui ſubſcribit Plinius libro XXI. cap. XV. ſic inquiens. Spinoſarum multæ ſpecies. In totum ſpina eſt aſparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palàm eſt Tragum, quem Dioſcorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, ſed ſcatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioſcorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, ſine folijs oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re poſtea meam correxi ſententiam, quam Luſitano diſplicuiſſe ſummoperè gauderem, ſi quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompſiſſet, ſed quod vſu venire nimiæ temeritati plerunq; ſolet, dum nimis in me excandeſcens maius aliquid aſſeuerare nititur, longè turpiſsimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum eſſe Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruſcis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro ſecundo inter Atriplices ad viuum expreſſam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & ſal, quod à planta AlKali vocant, folijs non vacat, quum admodum ſit folioſa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipſa enim cum primùm emergit, folijs profilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſaq;, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi verò ad ſummum conſtiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum ſemen concluditur, vt videre eſt extra Tergeſti mœnia, ijs præſertim locis, quibus ſalinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorſus repugnant. Adde quòd Kali ſapore ſit admodum ſalſo, Tragus verò non ſalſo, ſed adſtringente. Quæ omnia citra controuerſiam atteſtantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Luſitanus. Qui tam excors, obliuioſusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum eſſe affirmet, quam prius aſſeruit eſſe Anthyllidem, vt poſtea differam. Cæterùm eam conſtat plantam genuinum eſſe Tragum, quam nos ſuo loco appinximus. Quippè ea ſola, Corruda excepta, tota ſpinoſa viſitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm naſcitur, fruticoſa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisve, tritici magnitudine vbique ſcatens, in quorum medio (vt Theophraſtus inquit) poſt Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adſtringenti ſapore, perindè ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergeſtino ſolo in Adriatici littore, vbi frequentiſsima, copioſaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non poſſit, niſi ictis ab ea manibus, vt ego mihi teſtis eſſe poſſum. Tantùm igitur abeſt, vt celari velim mea, ſicubi ſunt errata, vt ea etiam ipſe non verear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò iſta ſemper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, inſtrui ſentiantur. Etenim id longè honeſtius arbitramur, vbi quis ſe lapſum nouerit (quum proprium ſit hominum labi) ſe hallucinatum aliquandò agnoſcere, quàm, quod extremæ eſt pertinaciæ, ac vecordiæ, quod ſemel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non conſentias. Ac ſanè in ijs commentarijs, quæ anteà Italico euulgaui ſermone, nonnulla poſtmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteq; eſſent ſcripta. Quorum & eo ipſo tempore non eram neſcius. Verebar quidem ſæpè ne tanti operis feſtinatio inter tot alia, quibus in dies deſtinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus perucrteret. Quod ſanè peccatum leue (vt credo) & in paucißimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tùm facilè compenſari, tùm rectè obſcurari poſſe cenſerem, ſciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectiſsimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non ceſſarent; & qui citius reliquorum omnium fructu ſe expoliari mallent, quàm vt leuiſsimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidiè flagitarent, & propè ſuo iure poſtularent, ne hoc meorum ſtudiorum partu eos diutius defraudarem, & ſuſpenſos tenerem; vt improborum, inuidorumq; iniquis morſibus me intempeſtiuis obijci maluerim, quàm horum reſiſtere voluntati. Emiſi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obſecrationibus efflagitatum. Quorum deſiderijs ſatisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea ſanè longè accuratius in Latinis noſtris commentarijs agitata ſunt, & diſcuſſa. Id quod tunc me maximè ſolabatur. Quæ ſi ante me ita deprehendiſſet Luſitanus, vt nullam in me oſtentaſſet acerbitatem, nullas in optimè munita, firmataq; ſuas ingeſiſſet calumnias,

Kali, & Alkali Arabum.

Kali hiſtoria.

Luſitani inconſtantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

calumnias, & non ſua infidelitate in alienas poſſeſsiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd ſuo ſtudio, & ſynceritate hiſce nos ſubleuaſſet laboribus. Iam uerò optima quæq; fœdiſsimè laceſsit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam ueniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuſcat falſitate. DIXI paulò ante in Trago, quàm ſua reprehenſione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilo cautius, & peritius ſe gerit, Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi uiribus differentem me citaſſe in uulgari Amarantho, quum Aetio nil ſit aliud Amaranthum, quàm Dioſcoridi Helichryſum. Nec tamen à Luſitano admonitus facilè, & non inuitus, quædam reuocare, & omnia prorſus trutinare decreueram in Latinis poſtea commentarijs: quod & iampridem eſt factum.

Luſitani obiectio in Amarantho.

At ne Luſitanus uanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum uociferetur, uideat ipſe quàm falsò ſibi perſuadeat uulgaris uſus Amaranthum eſſe Chryſocomen. Nam ſit (ut audio) Græci ſermonis peritum ſe ipſum facit, maximo illi uitio adſcribendum fuerit, quòd Græcorum uerborum uires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis deſignat, κόμη uerò coma. Adeò ut id ſit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma: quo manifeſtè deprehenditur Luſitani inſcitia.

Turpis ac ridēdus Luſitani error.

Quandoquidem cùm uulgari Amarantho ſpicatus flos inſit, non aureus, ſed in purpura ardens, quo pacto fieri poſsit ut rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij diiudicent, qui Græci ſermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chryſocome flore ſit aureo, ut ipſa fert nomenclatio, teſtis eſt Plinius libro XXI. cap. VIII. ubi ſic inquit. Chryſocome, ſiue Chryſitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem non ſolùm conſtabit, quàm lubrice lapſus ſit Luſitanus, ſed quàm falſo, ac inique accuſauerit Ruellium, & Fuchſium. Quippe cùm Chryſocome, & Amaranthum longè inter ſe differant, ut clariſsimi illi uiri rectè norunt, non ab re illis dictum eſt Amarantho purpureo uim eſſe adſtringentem, ſiquidem manſa coma, folia, ac etiam radix adſtringentem facultatem non obſcuram præſeferunt.

Ruellius & Fuchſius à Luſitani calūnia uindicantur.

HIS ACCEDVNT, quę in minori Sedo Luſitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba craſſa, ſiue faba inuerſa herba dicta eſt, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba ſapore acris eſt, natura uerò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, ut dixi, Sedum minus natura frigidum, ut Maius eſt. Cæterùm & planta ipſa deſcriptioni in toto reſpondet, ut iure concludendum ſit, ut Faba inuerſa, ſiue craſſa dicta minus hoc Semperuiuum ſit.

Calūnia xviii de minori Sedo.

Hæc illius ſunt deliramenta. Sed ſane uereor, ne hæc tam craſſa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq;, ac Amathum noſtrum penitus amentem fecerit.

Luſitanus reprehenditur.

Inquit Dioſcorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & macerijs, nec non ſcrobibus opacis naſcitur, cauliculi ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule a medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius libro XXV. cap. XIII. his uerbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; naſcitur, & tegulis fruticoſum à radice, & ſurſumq; ad cacumen, foliis anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ.

Calumnia refellitur, & Amathum hallucinatum eſſe oſtēditur.

Quandoquidem Fabæ inuerſæ uocatæ cauliculi non inſunt tenues, ſed craſsi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, ſed magna, lata, ac prælonga, flores in umbella non herbidi, ſed plerunque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non eſt inutili, nec ſuperuacua, ſed bulboſa pluribus adnatis tuberculis Aſphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & ſucco plena ad multa expetita. Quæ in uniuerſum notæ, ſi cum minoris Sedi hiſtoria comparentur, clariſsime demonſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto uireſcat, ac uiuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro VII. cap. XIIII. de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis ſempiternum deſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum uidetur, quum autumno pereat tota, & in uniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quòd autem Vermicularis dicta, quę Semperuiuum minus nulla reclamante nota repręſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur uniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſe Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion noſtræ uulgatæ Bugloſſæ reſpondet, ut omninò fatendum ſit eandem eſſe herbam, cuius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò quia uidemus Bugloſſam aliquandò triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid, ut animadnertenti notum euadet, euaneſcit, nam in cæteris ita inter ſe reſpondent, ut ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixiſſe crediderim, cum Cirſium alteram herbam à Bugloſſo eſſe contendat. Sic Luſitanus ille.

Calūnia xix. de Cirſio.

Calumnia diluitur.

Cęterùm cùm uulgari Bugloſſo caulis ſit rotundus, non triangulus, ut fortaſſe per ſomnium uidit Luſitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ ullam roſæ ſpeciem prę ſe ferant, ſed ſpithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non ſit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euaneſcant, uideantur, uulgaris uſus Bugloſſum Cirſium eſſe non poteſt, cui caulem reddidit Dioſcorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantùm, & angulos ip-

ſos ſolum aculeatos uoluit, & per interualla molles, quibus profectò notis uulgare Bugloſſum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, ut diximus, tereti, qui ubique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſio capitula requiruntur purpurea, ut etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiſcant. At cùm uulgare Bugloſſum nulla unquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem ullam contrahant, ſed flores tantum purpureos, nullam præ ſe ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita ſtolidè crediderim uulgare Bugloſſum legitimum eſſe Cirſium, in quo cenſendo decepti ſunt Ruellius, & eum ſequutus Luſitanus, qui cùm ſcripſerit è uulgaris Bugloſsi floribus neſcio quid euaneſcere, ſuam ipſius uanitatem declarat. Cirſij (ut opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs noſtris, quæ uiuum legitimumq; referat. Bugloſſum enim quod paſsim conceſsit in uſum, uel Echii ſpecies eſt,

Calũnia xx. de Elleboro.

uel potius fortaſsis ipſa Lycopſis, ut aliàs latius explicabimus. RELIQVVM eſt, ut ad ea reſpondeam, quibus me falsò in Elleboro accuſat Luſitanus his uerbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senenſis nigrum Elleborum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur. His in nos ille.

Exploditur Luſitani calumnia.

Sed an iure, uel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs noſtris de utriuſq; Ellebori uiribus ſcripſimus, quibuſq; in animo ſemper eſt non mentiri. Siquidem ij, ubi nuſquam à me ſcriptum repererint, nigrum Veratrum albo eſſe ualidius, pernicioſiuſq; (ut Luſitanus ſomniaſſe uidetur) minimè mihi uerendum eſt, quin illum temeritate, ac mendacio accuſaturi ſint. Scripſi quidem, ſcriptis commendaſſe Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, ſueſq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depaſcantur. Quo fit, ut iniuria in me reiecerit Luſitanus,

Luſitani inuidentia detegitur.

quæ non noſtræ, ſed Plinianæ ſunt lectionis. At quum is ad noſtros perdendos labores inuidentia, ac liuore ſe totum accinxerit, eò cœcitatis, amentiæ, inſolentiæq; proceſsit, ut etiam aliorum errata in nos remiſerit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor cauſa, quàm quòd uoluerit monimentum ſceleris, atque audaciæ ſuæ eſſe in conſpectu omnium.

Animaduerſio in Amathi deliraméta inſcitiamq;.

Hactenus Amathe tuis ineptiſsimis calumnijs ſatis, ſuperq; puto à nobis eſſe reſponſum, atque ita clare, tantaq; luce eas mediluiſſe nunc arbitror, ut ſi ulla in te fuerit ratio, ſi qua probitas, ſi quod etiam ſcientiæ ueſtigium, facilè ſeu in me, ſeu in alios iſtam ſis poſthac depoſiturus temeritatem. Eſt quidem, ut diſcas, quid docti ſentiant, priuſquàm tam arroganter, tam temere in eorum labores inſoleſcas. Quinetiam quo pacto eorum ſudoribus potius candide & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè laceſſas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has uigilias libentiſsimo animo ſuſcepimus, ut tu eas obſcures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim ſi noſtras has lucubrationes tibi uſui eſſe nolis, cur talem clandeſtinum furem te exhibes, ut ſolùm tua furta commendata aliis eſſe uelis; cetera uerò, quæ tua libido ſibi non uendicarit, ea malitioſa ſtudeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis ſcrinijs animum. Nunc ſatis mihi eſt, ſi tuas contuderim calumnias: quibus ſi tuo quoque iudicio à me eſt ſatisfactum, uehementer tua cauſa gaudeo; ſin is maneas, ac perſeueres, qualem te eſſe prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac ęquabilitas ex una tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat uetuſta gentilitas eos, qui ſe intuliſſent magnæ Deæ ſacrificijs, confeſtim excœcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cœcum dico ductus hac gentilium ſuperſtitione, quòd Cibeles alicuius teinſerueris ſacris, ſed ea tantum ratione, ac ſententia (ut tu ipſe iampridem in te experiris) quòd à

Luſitanus Semiiudæus. Hiſpani tales Maranos uocãt, quos maximè deteſtãtur.

Deo immortali perfidiſsimè deſciſcas. Etenim cum (ut audio) nunc noſtræ religionis te ipſum facias, nunc Iudaicis legibus, ſuperſtitionibuſq; te totum addicas, & ita non ſolùm in homines, ſed in ipſum Deum Optimum Maximum inſoleſcas, minimè id eſt mirum, ſi à te ipſo quoque deficias, & omni ſtatu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla uigeat pietas, nulla religio, uerùm & in ipſa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cœcutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non ſolùm tibi, ſed & cæteris omnibus moleſtiſsimum ac infeſtiſsimum te exhibeas, & tumultuoſiſsimis mentis furiis impulſus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cœcutis ueritate, nunc nec alios, nec te ipſum in ipſa medica facultate intelligas.

Cur Amathus tanta laboret cœcitate.

Quare nulla mouebor admiratione, ſi tuam obſtinatam detrectes exuere ueſaniam.

Cur Auctor hanc confecerit Apologiã.

Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere ſum conatus inſanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tuę aliquando in tanta ueritatis luce pœniteat inſaniæ, ſed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiuſce medicæ materiæ ſtudioſos tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Cenſuram. Iudicabunt ſyncerius docti, ac præclari homines, utrùm tu iuſtius me inuaſeris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penituſq; profligauerim. Quapropter aut ceſſa Amathe poſthac calumniari, aut tam quæſo non ſis futilis, & inanis, ut quum reliquorum labores & ſcripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod ultimum eſt, caue, ne apud eruditos, & æquiſsimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia noſtrum augeant, & amplificent honorem.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI IN AMATHI LVSITANI ENARRATIONES CENSVRA.

Præfatio in Cenſuras.

IAM MINVS uereri debeo, ne quis potius gloriæ captandę cupiditate me putet adductum, ut homini impudenti & rerum omnium imperito, ſuos patefaciam errores, quàm ad id uera, rectaq; duci ratione. Quòd ſi liberius in hominem petulantem adeò importunè laceſsitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui ſuis iniquiſsimis calumniis, non modò honeſtiſsimos labores noſtros opprimere nititur, ſed &, quantùm in ipſo eſt, ſua imperitia, & impudentiſsima confidentia rem medicam obſcurare conatur uniuerſam. Nec ſanè aliud ſibi quis de eo perſuadere poteſt, qui aliorum ſcripta à quàm plurimis comprobata, ſatisq; communita, ſua temeritate inceſsit, & uiolare molitur. Hoc ſi impunè, & tacitè ſit improbis permittendum, ut ſuo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quò nam omnium præſtantiſsimarum facultatum cultus deueniet? Quis poſthac iſtorum ſe obiectet ingratitudini? Verùm ut & ipſum, ſi qua adhuc in eo uiget ratio, pœniteat iſtius calumniandi inſaniſsimæ licentiæ, & non ſolùm ex alijs, uerùm ex ſe ipſo ſuam cognoſcat omnium rerum inſcitiam: infringenda eſt hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictæ frontis eſſe poſſe, qui ibi tam ſeuera in alios cenſoria utatur uirga, ubi ipſe tot ubique ſcateat erratis. Moleſtum, friuolumq; penè credidiſſem grauioribus impeditus negotijs, ut cum huiuſce hominis diſceptarem ineptijs, niſi ipſum in me tam petulanter inſultare à pluribus audiuiſſem. Nunc autem eadem moleſtia, qua iſtius impetum, & uanam incurſionem à me prohibui, ne quis iſtius ſeueri cenſoris impellatur iudicio, ut ſtatim approbet, quæ ab iſto uiderit proferri: Audiat bonus, & egregius uir, quantò tutius fortaſſe fuerat honeſte tacere, quàm eo pacto contra cæteros inſane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar uanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius perſequi, quàm ueritatis ſtudioſi uideamur, nihil nobis erit negotii cum Amatho. Etenim eius errata ſic in lucem producam, ut ſi uel ipſe met aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur contradicere ualeat, doctorum iudicio longè libentius acquieſcam, quàm ut aliqua pertinacia reliquorum ſtudia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod eſt æquiſsimum, ſi non ab Amatho, quem redíturum uix ad mentem ſpero, ſaltem ab erudito lectore id peto, ac poſtulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat candidatis, ut tum demum de utroque noſtrum ſuam ferat ſententiam, ubi noſtras rationes diligenter expenderit, ac penſitarit. Amathus non niſi quadam præcipiti dementia noſtros inuaſit labores, conuulſit, diſtraxit, nullam huiuſce facti afferens rationem, niſi quod ſuæ auctoritati, hoc eſt ſtultiſsimæ libidini, tantùm putauerit ubique conceſſum. Ego ſanè, quæ in iſto reprehendo, niſi apertiſsimis, & ipſa luce clarioribus argumentis inductus uidear, cupio me eiuſdem argui temeritatis, ſtultitiæ, ignorantiæ, quam de ſe prodidit ille. Atque ſicut candidus lector, qui hæc in manus ſumpſerit, facile diſcernet, ita fore arbitror, ut minimè eum pœniteat eius lectionis, ubi non tantùm iſtius teterrimos lapſus, ſed & non ſine noſtro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento diſtinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digeſsimus capita, ac iam tandem aliis innumeris ſilentio inuolutis, ad ea, quæ ſunt præcipua, in quibus ille tupiſsimè offendit, ueniamus.

ACORVM.

De Acoro Cenſura j.

Galangæ Cyperi folia.

DE ACORO ſuum ipſius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, ſed quantò præſtiterat à priori non diſcedere ſententia, ipſe uideat, qui uegetiorem Galangam nihil ab Acoro diſcrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quòd neutrum Galagæ genus folia proferat Iridis (ut qui uiderunt teſtantur) ſed Cyperi, quo fit (Luſitano etiam ita teſtante) ut non deſint, qui Galangam ipſam Cyperum Babylonicum uocent. Tum quòd uegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem ulla ex parte referat. adde quòd radix hæc ruffeſcat potius, quàm ſubalbicet. Præterea Galanga nuſquam reperta eſt, quæ guſtu fuerit ſubamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, ſed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda ſimplicium medicamentorum hiſtoria primas tenet, aliud eſt Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoque cauſam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepſicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter ſe diuerſa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus ſanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, ſed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, ſubalbicantes, non ſubrufeſcentes, & (ut Plinius inquit, cui & Luſitanus ſubſcribit) ruptu faciles, non

ut

ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perſpicuum, ſatisq; comprobatum cenſemus, neutrum Galangæ genus eſſe Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (ut aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphoſi factum ſit, ut Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, ſed tantum magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, uel Memphi aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit: niſi quis fortaſſe dixerit, eueniſſe hoc magicis pręſtigijs, quò ſuam tueretur opinionem. Ac cùm ad noſtra penitus obmuteſcat argumenta, quibus in hac re ſumus uſi, illud ſanè ſuſpicari libet, hæc potius retractaſſe Luſitanum, ut Braſauolum à nobis reprehenſum (illi enim ubique plurimùm uidetur addictus) ſui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam prius fatebatur, ſuſtineret. At Fuchſius uir profectò clariſsimus, & qui potius philoſophum ſe exiſtimat, quàm ut pertinax ſit auctor, etſi iam pridem in Braſauoli conceſſerit ſententiam, uiſis fortaſſe Commentarijs noſtris, ac pariter argumentis, quibus eorum deteſtamur opiniones, qui exiſtimant, maiorem Galangam eſſe Acorum, honeſta quadam dicendi ſerie, qua ſuam tuetur exiſtimationem, poſtremo quem edidit, de compoſitione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abeſſe. Quod fortaſſe feciſſet etiam Braſauolus, niſi immatura morte fuiſſet præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm, ſed plurimorum ſententia, qui in re medica multùm præſtiterunt, ea ſanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipſa enim ſi primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde ſyncero ruminetur guſtu, nulli dubium eſſe opinamur, quin adeò ſingulas Acori notas ſit repræſentatura, ut is meritò ſtupidus appallari debeat, qui aliter ſenſerit. Quo fit, ut ridendum uideatur Luſitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam facultatem, qua ad uenerea præſtare fatentur Mauritani, genuinum eſſe Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibuſdam uocari ſcribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen acceſſerit, non tanti nobis fuerit Apulei auctoritas: præſertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus ſcriptis commendauerit Acorum ad Venerea pręſtare, facilè quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam uocari, quòd fortaſſe ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus umbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd ſuauiter ſpirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori hiſtoria parùm quidem Apuleio apſtipulandum uidetur, quippè qui non ſatis conſtanter de Acoro ſcripſerit. Primùm enim naſci Acorum ſcribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus ſententiam, deinde uerò illicò aſſerit idem innentu rarum, nec inueniri, nec ſciri poſſe, niſi cum floſculum emiſerit. Quæ omnia ſi cum ijs conferantur, quæ à grauiſsimis ſcriptoribus de Acoro ſcripta ſunt, facilè fabuloſa deprehendi poterunt. Nec minus inſipidum uidetur aliud Luſitani argumentum, quòd eam ob cauſam uelit Galangam eſſe Acorum, quoniam à Plinio dictum ſit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices; quandoquidem craſsioris Galangæ radices nigrę nuſquam repertæ ſunt, ſed ſubrufeſcentes. Atqui illi uenia danda eſt: quippè quòd (ut aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati, ac reſtituti, qui non nigras, ſed ſubnigras legant Acoro eſſe radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd ſcripſerit is paulò infra, Creticas Acori radices eſſe Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioſcoridi adſtipuletur, qui Acoro radices tribuit ſubalbicantes. Subalbus enim color is (mea ſententia fuerit) qui ex nigro albicat; ſubniger uerò qui ex albo nigricat, adeò ut ſubalbus, & ſubniger color parùm inter ſe differant. Talis autem uiſitur color iis in radicibus, quibus paſsim utimur Calami Odorati uice.

Luſitãus Braſauolo addictus.

Fuchſius laudatur.

Acorũ quid.

Ridiculũ argumentum.

Apuleio in Acori hiſtoria non aſtipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Cenſura ij.

NEC ſanè minus in Cardamomo cęcutit Luſitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo uſi ſunt antiqui, lignum fuiſſe, non ſemen. Patet non leuis error, quòd, eſſe plenum, frangenti contumax, occluſum, farctumq; potius ſeminis ſit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuiſſe ſemen, non lignum, teſtatur apertiſsimè grauiſsimus actor Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, ubi ſic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, foliis, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ii ſunt, Scordii, Nepitę, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii. Radices autem hę. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Coſti, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Ariſtolochiæ tenuis. Semina uerò hæc. Napi, Petroſelini, Thlaſpis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recenſuit etiam inter ſemina Cardamomum ſenior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca ſcripſit his his uerſibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰδαῖον καρδάμωμον
Καὶ ψαφαρὸν σύσεις παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus, & Galenus aduerſus Luſitanum ante tot ſecula ſcripta teliquerunt.

NIGEL-

NIGELLA CITRINA.

Cenſura ij. de Nigella Citrina.

ERRAT Luſitanus, quòd recentiores quoſdam fortè ſequutus ſibi perſuaſerit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti uocabulis) Maius Mauritanorum eſſe Cardamomum, Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum ſemen eſt, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, ijs ferè ſimilibus, quę è Roſis prodeunt, granis ſubnigris, rotundis, in quibus minuta continentur ſemina anguloſa, farcta, & odorata. Id quod manifeſtò arguit Nigellam hanc, quę Melanthij eſt ſpecies (ut nobis aliàs ſatis, ſuperq; oſtenſum arbitranmur) Maius Mauritanorum Cardamomum eſſe nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra ſe habeat granum, quod ipſum ſemen excipiat, ſed parua ſemina tantùm intercurſantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm ſui Cardamomi colorem ſubnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore ſpectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari poſsit.

MELEGHETA.

Cenſura iiij. de Meleghetis.

QVOD preterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non ſit, quis facilè conijcere poterit; quippè cùm hoc ſemen calice quodam, Melanthij inſtar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) ſuum ferat ſemen nullis occluſum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color ſubniger Meleghetis minimè eſt aſsimilis, eò quòd hęc colore ſint ſubrufo Indici Milij inſtar, quod Tuſci Saginam uocant, Inſubres uerò Melegam, unde fortaſſe acceſsit his ſeminibus Meleghetæ nomen. Adhęc cùm Meleghetæ ſemen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo ſanè cur conſentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBA, CARPESIVM.

Cenſura v. de Cubebis & Carpeſio.

IN CVBEBIS, Carpeſio cenſendis quantùm aberrat, quòd Cubebas uelit, quibus paſsim utuntur Officinę, tum ueras Arabum eſſe Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpeſium. Verùm, ut apud Arabas nullus habetur, qui ſcripſerit uſquam Cubebas eſſe baccas, uel ſemen, ita nec apud Gręcos ullus extat auctor, qui Carpeſium fateatur eſſe ſemen. Galeno enim Carpeſium tenues ſunt feſtucæ, ſiue ſarmenta parua, Cinnamomi uirgultis ſimilia. Quare quum Mauritanis idem ſit Cubeba, quod Græcis Carpeſium, nullo pacto fieri poſſe putamus, ut uulgaris Cubeba, quę baccarum generibus aſcribenda eſt inter feſtucas, & tenuia uirgulta, Carpeſium eſſe poſsit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: ut pluribus rem hanc in commentarijs noſtris explicatam habemus.

SALIVCA.

Cẽſura vj. de Saliunca.

MVLTO uerò apertius ſuam declarat inſcitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur eſſe plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pſeudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quę paſsim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis neſcio imperitiam, an ſtuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifeſtè Plinius Saliuncam folioſam aſſerat eſſe plantam adeò breuem, ut necti non poſsit, quin & herba uerius, quàm flos, denſa ueluti manu preſſa, radice numeroſa cohærens. Quantum ab hac differt Pſeudonardus? quum planta eſt fruticoſa, lignoſaq; Roriſmarini Coronarii inſtar non breuis, ſed bicubitalis, & flos uerius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti poſsit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præſtant. Præterea Pſeudonardus numeroſis radicibus non cohęret, nec adeò denſè fruticat, ut folia tam pertinaciter ſibi ipſis inhæreant, ut tanquam manu preſſa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nuſquam Pſeudonardus proueniat, ubi Plinio ipſo teſte, numeroſa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula eſt, non bicubitalis & Pſeudonardi modo fruticoſa, ac lignoſa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca roſetis.

Tantum diſcrimen inter Saliuncam & Pſeudonardum non cernit Luſitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non diſtinguat frutice. Timendum, niſi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortaſſe etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Cenſura vij. de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam tam uerè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capſis (ut ille inquit) cannella refertis, quę ab India deferuntur Anturpiam, nos abundare iactat, & contra omnium pręclariſsimorum auctorum ſententiam ſibi perſuadet, Cinnamomum eſſe corticem tantùm ſuę arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre ſtuduit. Fidem idcircò ſuæ auctoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit

increbuerit apud omnes Luſitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus. Aromatum multa genera eſſe aduecta. Miror cur non ſe in his quoque partibus fuiſſe fingat, ut maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipſe id aſſerat, nec Luſitani, qui nauigijs iſtas terras petierunt vllam huius rei afferant hiſtoriam, nos Luſitano in iſtis commentitijs inuentis aſtipulemur? Præſertim cùm non deſint probatiſsimorum ſcriptorum teſtimonia, qui repellentes has nugas apertiſsime fateantur Cinnamomum uirgultum eſſe pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis teſtatur Dioſcorides, ſic inquiens. In Cinnamomi Moſylitici uocati genere præſtat recens nigrum, ex uinoſo in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum. perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamommum uirgultum eſſe tenue nodis pluribus conſtans. Huic ſubſcribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgit, emittitq́; hæc ſex, illa ſeptem uirgulta, uel paulò plura, paucioraue; non æquali tamen omnia longitudine ſunt; Verùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adeſt adhæc liber de ſimplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno aſcriptus, qui etiam de Cinnamomo ſic habet. Cinnamomum ſunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excreſcunt, recta & minuta, breuiasq́; colore ſubrufo, & cortice extenſo non rugoſo, qui cortex non ita facilè ungue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio læues habentur. Si uerò frangantur, quaſi puluerem emittunt, odore omnia uincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi eſt, quod ſit omnium rerum odoratiſsimum. Quibus grauiſsimus accedens auctor Ariſtoteles Cinnamomum ſurculum eſſe teſtatur libro IX. cap. XIII. de hiſtoria Animalium, ſic inquiens. In Arabia, & Auis Cinnamomus appellata, quam ſurculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelſis arboribus, & ramis, ſed incolæ ſagittis plumbatis nidum petunt, atque ita diſcuſſo in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum ſurculaceum eſſe uirgultum fatetur Galenus loco ſuperius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuiſum multùm attollebatur, ſed Hellebori figuram pręſe ferebat, uel potius Damaſonij. Quibus palàm eſt Cinnamomi uirgulta adeò tenuia haberi, ut Hellebori, uel Damaſonij radices non excedant. Adde quòd quum ipſe dicat Galenus ramuſculos accepiſſe Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repoſitum fuerat, uel eos quidem ramuſculos apud ſe ſeruaſſe, facilè conſtabit omnibus Cinnamomi uirgultum eſſe tenue; & non ſolùm in ipſo cortice, ſed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem ſi Cinnamomum cortice tantum præſtitiſſet, cur prætulerit Dioſcorides ramulos, quemadmodum & Galenus, ſanè non uideo. Quamobrem Luſitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præſertim cùm pręter aſsignata teſtimonia nemo ſit, Luſitano excepto, qui Venetijs, quò uulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, unquam uiderit, repereritq́; Cinnamomi uirgultum, quod genuinum repræſentauerit. Nimis quoque uana eſt opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuiſſe Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam exiſtimant. Id quod Galeni ipſius teſtimonio falſum eſſe conuincitur. Ipſe enim libro primo de Antidotis, ubi Caſiam expendit, ſic inquit. Hæc aduerſus Quinti dictum obiecta ſint, eò quòd mihi reijciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Caſiæ imponendum cenſent; quanquàm ego ſemper Cinnamomum impoſuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos compoſui, cùm uel Imperatorum amici, uel diuites eſſent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni ſunt uerba; quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Luſitanus deſcribit, ut ſuam tueatur fabulam. Non enim fuiſſet opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, ſuis in theriacis modò Caſię duplum, modò Carpeſium (ut Quintus) Cinnamomi loco ſubſtituere, ſi genuini conſequendi Cinnamomi illis tam ampla fuiſſet facultas.

Cinnamomum eſt uirgultum pumilæ arboris.

Cinnamomi uirgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Luſitani opinio uana.

cinnamomũ Galeni tempore etiã rarum.

LACCA ARABVM.

Cēſura viii. de Lacca Arabum.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem ſententia) fuiſſet Luſitano, ſi poeticæ potius quàm medicæ facultati ſe totum addixiſſet; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq́; ſe præſtiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica uerſatis, qui diligenter iſtius intuebuntur Centurias, in quibus innumera ſeſe offerunt figmenta, adeò rem ſeriam præ ſe ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas eſſe noſcat, niſi medicę facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum ſanè non eſt, ſi à fabulandi facultate diſcedere nequeat, ſed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in pręſentia ductus de Mauritanorum Lacca ſcripturus euadere non potuit, quin fabuloſis aliquid admiſceret his uerbis. Quihuc uſque cancamum Laccam eſſe putarum, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum ſit, Lacca uerò ſiue manſa, ſiue ſuffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Luſitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis pręcipuè deſeruientem, & ex ea Officinę compoſitionem quandam pręparant, Dialaccam appellatam, quę (ut certò ſcimus) non gummi, aut arboris, plantæ ue alicuius gutta eſt, ſed potius formicarum alatarum ſtercus, fauagoq́; uelut

Luſitani centuriæ fabuloſæ.

Luſitani Laccæ hiſtoria fabuloſa.

cera

» cera apum. In regno igitur Pegu dicto adud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iuſto irrigatur, » formicæ prædictæ ligna quædam ſubtilia ab incolis ſic diſpoſita in altum aſcendunt, in quibus Lac- » cam generant, & hac de cauſa in Lacca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt » Laccam ferentis, vt hucuſq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius eſt fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro ſexto ſuæ nauigationis, vbi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra inſula, ſiue Taprobana mittit, ſic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Hæc ille. Cui ſubſcribit Ioſeph Indus cap. CXLI. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius naſci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigníue formicis, aut ſcarabæis, vt lepidius & facetius quàm verius fabulatur Luſitanus. Præthereà, cùm duplex ſit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibuſdam inhærens Sumatri à Sumatra fortaſſe inſula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ inſtar concreta, nulli inhærens ligno, non eſt, cur Luſitani fabulam, hiſtoriam putem. Siquidem gleba illa ſole clarius palàm facit, Laccam gummi eſſe arboris, non quidem, vt per ſomnium vidit Luſitanus, formicarum alatarum ſtercus, quibus etſi vbique ſcateat tota Europæ regio, nuſquam tamen viſæ ſunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut ſimile aliud excernerent. Cæterùm quum ſatis ſuperq; nobis comprobatum ſit in Commentarijs in Dioſcoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum eſſe idem, adeò vt pluribus id comprobare teſtimonijs non ſit opus, cadit, peritq; Luſitani ſententia, quam ſequi nemo debet.

Luſitani fabula explodi tur.

ELAEOMELI.

TRIPLICI ſe pariter implicat errori in Elæomele, quod ipſum defluere ſuo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioſcoridem defluere, non vnum tantùm, Mel nimirum per ſe & Oleum ex eadem arbore manantia. Præthereà vt noui ſemper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat diſtillare. Deprehenditur in primis error » ex ipſiuſmet Dioſcoridis verbis, qui Elæomelis hiſtoriam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod E- » læomeli vocant ex quodam caudice manat oleum melle craſsius, ſapore dulci. Quibus palàm eſt de vno tantùm liquore ſcripſiſſe Dioſcoridem, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ελαιόμελι vocatur; nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίȣ καὶ μέλιτος. Præthereà ex Dioſcoridis hiſtoria nunquam probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nuſquam deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. vbi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim, quòd huius hiſtoriæ neminem habeam auctorem præter Luſitanum.

Cenſura ix. de Elæomele.

MACER.

CONTENDIT maximè Luſitanus (vtpote qui ſemper falſa tueri nititur) Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illum ſeuerus iudex contumacem declarat: tantam ſibi arrogat auctoritatem, vt certò putet vnumquenque ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verum quum id nulla aſſerat ratione, vel auctoritate, ipſe meritò non modò contumax fuerit declarandus, ſed inſolens, vecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum ſubſcribere ineptijs, quàm veritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs noſtris in Dioſcoridem editis, abundè comprobatum ſit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum teſtimonijs, horum Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentum, vt ipſo oculorum intuitu vnuſquiſque videre poteſt, illorum verò Macerem corticem eſſe radicis magnæ (vt apertiſsimè libro XII. cap. VIII. teſtatur Plinius) non eſt vt hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam, & inſcitiam redarguam. Eò itaq; ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus non conſiderarunt.

Cẽſura x. de Macere.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctiſsimorum virorum ſententiam eam plantam, è qua vniuerſa ferè Hetruria ad mundandas ædes ſcopas ſibi parat, vllo pacto eſſe Ericam; hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc ſemel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica Theophraſti teſtimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, ſed alijs quàm plurimis obſeruatum ſit plantam, quam Ericam vocamus bis in anno nempè verno, & autumnali tempore ſine vlla controuerſia floreſcere. At cùm libro tertio ſcribat Dioſcorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, conſtetq; id Ericam noſtram per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam eſſe Ericam.

Cenſura xj. de Erica.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Cenſura xij. de Acacali.

Myricæ duo genera.

ACACALIM naſci ſcribit apud ſuæ gentis Olyſiponam Luſitanici regni metropolim fructu albo puſillis margaritis ſimili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioſcorides, qui ſcripſit Acacalim ſemen haberi Aegyptij fruticis Myricæ ſemine ſimili, non autem Acacalim fruticem eſſe Myricæ ſimilem. Cæterùm cùm duo ſint Myricæ genera, alterum fructum gerens quaſi florem compage muſcoſum, alterum verò Gallæ ſimilem; videant obſecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioſcoridem legerit Luſitanus, quin & qua auctoritate, vel ratione ductus affirmare auſus ſit Acacalis ſemen puſillis margaritis non eſſe abſimile: quum antiquorum quiſpiam (quod ſciam) nuſquam id ſcriptis commendauerit.

PALIVRVS.

Cẽſura xiij. de Paliuro.

Cẽſura xiiij. in eodem Paliuro.

IN PALIVRO confundens hiſtoriam pede prolabitur, ſiquidem putat Dioſcoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de hiſtoria Plantarum tradidit Theophraſtus, & Galenus octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, illam eſſe arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, craſſo, perpetuoq; fructu Ruſci modo rubente. At tam Dioſcoridi, quàm Theophraſto citato loco Paliurus frutex eſt, non arbor, & ſemen in ſiliquis profert, fuliginoſum, manſu lentorem relinquens, ſeminis lini modo. Id quod in Agrifolio nuſquam ſpectari poteſt, cum baccifera ſit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud eſſe Paliuri genus, quod (vt ipſe quoque Theophraſtus inquit libro & cap. IIII. de hiſtoria Plantarum) in Africa naſcitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud eſſe genus, quod ſiliquas profert. Sed cùm Luſitanus fortaſſe audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophraſtum, nulla adhibita diſtinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio deſcriptum lib. XIII. cap. XIX. & à Theophraſto libro & capite quarto eſſe Dioſcoridis Paliurum. Error ſanè per ſe patet, quòd Dioſcoridi Paliurus ſemen in ſiliquis ferat; Theophraſto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum ſiliquis nullis inſertum. Nam tametſi ſiliquarum non meminerit Dioſcorides, ſed tantùm ſeminis, quum tamen rara in arboribus ſint ſemina, quæ ſiliquis, vel vaſculis quibuslibet non aſſeruentur, non temerè cenſeri poteſt ſiliquas prætermiſiſſe Dioſcoridem. Nam ſi de Africana Paliuro ſcripſiſſet is, fructus meminiſſet non ſeminis. Adhæc quum Theophraſtus Paliuro ſiliquas ferenti eaſdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas ſuo reddidit Dioſcorides, ambigendum ſanè non eſt, quin Dioſcoridis Paliurus ſemen in ſiliquis ferat.

RIBES.

Cenſura xv. in Ribem.

Ribis legitimæ hiſtoria.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem ſequutus eam arbuſculam cenſet hortis, & viridarijs familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obſequioſisq;, topiarijs aptiſsimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, ſapore ſubacido. Sed manifeſtè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta eſt) Ribem aſſerens eſſe arborem capreolos proferentem colore viridi rubeſcente, folijs latis, magnis, rotundisq;: quæ quidem notæ in noſtra Ribe omnes deſiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, ſed parua, vitiginea, & diuiſuris per ambitum laciniata.

ROSAE DAMASCENAE.

Cenſura xvj. de Roſis Damaſcenis.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum iſtis ineptijs me diutius ad nauſeam vſque conflictari. Sed quid agam? In portu erat reſipiſcendum, nunc danda vela, quæcunque ſe offerat moleſtia. Maximè cùm ita diluantur ipſius nugæ, vt hinc ad ſeria reuocemur. Audite quæſo lepidam hominis peritiam. De Roſis enim ſcribens, quas Damaſcenas appellat, quasque vulgus Moſchettas vocat, quòd odoris fortaſſe fragrantia Moſcum reſipiant, non ſolùm has non minori vi deiectoria pollere exiſtimet, quàm Scammonia, ſed exitioſiſsimum eſſe medicamentum pariter contendit. Hoc vt confirmat, anilem prorſus huic ſubtexit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc ſuo vti teſtimonio) nobiliſsimam quandam ſuæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ quum ſemel tantùm ſaccharum ex hiſce Roſis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incõmodo aluum cieret, deguſtaſſet, ſtatim faucium & linguæ deſquammationem, quin & ventriculi eroſionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) id contra Luſitani ſententiam maximè pugnat, quum ſæpius ipſemet id ſumpſerim medicamentum,

dicamentum, alijſq; frequenter dederim ſine vllo prorſus incommodo, adeò vt quandoque pueris feliciſsimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi poteſt Luſitani iudicium eſſe falſum, quòd manſa hæc roſa nullam penitus guſtui relinquat acredinem, ſed tantùm ſe oſtendat tum adſtringentem, tum etiam ſubamaram. Id quod manifeſtè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ eroſio, inflammatioúe hinc deguſtantibus accedere poſsit. Mihi enim haſce roſas ſæpè mandenti, vt quandoque adſtrictam excitarem aluum, nihil eroſionis, inflammationiſq; acceſsit. Quo fit, vt quis rectè opinari poſsit, ſuo inconſtanti iudicio deluſum eſſe Luſitanum, vtpotè qui huiuſce medicamenti facultatis penitus ignarus, ſymptomatis illius cauſam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum ſit id ab acrium, ſalſorumq; ſuccorum defluxu proueniſſe, qui fortè fortuna eo tempore, quo roſaceum illud ſaccharum mulier illa ſumpſit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Luſitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq; fuiſſe, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præſertim cùm ad huiuſmodi ditiſsimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis ſanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damaſcenas Roſas odore per quàm ſuaui fragrantes, è quibus clementiſsimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Perſici arboris flores; quin & ſyrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam ſexcenties obſeruauimus) Perſici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis ſumentes afficiunt, nempè crebris vomitionibus, ventriculi & inteſtinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque ſequitur frigidus ſudor, æſtuatio, virium amiſsio, & corporis vniuerſi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò Α'μαθὴν non appellauerit, cum eò ignorantiæ perueniſſe conſtet, vt certò ſibi perſuaſerit Ieleniabin è Perſicis roſis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Perſici arboris floribus parari debere? Sed quàm falſa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius oſtendit ipſa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclariſsimorum medicorum conſenſu nil aliud deſignat, quàm Mel Roſaceum. Sed quonam pacto Roſaceum Mel è floribus Perſici arboris parari poſsit (ah, ah, ah præ riſu ſcribere ferè nequimus) qui ſciunt, doceant; quum id hactenus nec viderim, nec legerim vſquam. Conſtat enim per Roſas Perſicas nil aliud voluiſſe Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, vbi is de compoſitione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerſo meminit volumine, Ieleniabin ad febres, & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Roſis, non autem (vt Luſitani vana fert opinio) ex Perſici arboris floribus. Id quod manifeſtè indicat, nil aliud Perſicas Roſas Auicennæ deſignare, quàm Puniceas, Perſicas ille fortaſſe vocatas, quòd à Perſis in ſuas venerint regiones. Nam & nos Damaſcenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damaſco Syriæ primò ad nos peruenerint?

Luſitani iudicium falſum.

Luſitani in re medica euidens imperitia.

Luſitani ī Ieleniabin inſcitia.

Roſæ Perſicę quæ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

FALLITVR præter id Luſitanus in ea examinanda palma, quàm Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primùm eſſe exiſtimat, quàm Nucis Indicæ villoſum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ ſimili. Deinde verò ſua fortaſſe inconſtantia ductus, in eiuſdem capitis proceſſu, reuocata priori ſententia, (qui talium puerorum eſt mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioſcoridem eſſe Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd ſcripſerit Galenus libro octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic ſe implicat errore. Quandoquidem Dioſcoridi Palma Elate nil aliud eſt, quàm fructus Palmarum adhuc floreſcentium inuolucrum, calixq;, non nucis alicuius tegumentum nec germen. Indicæ enim Nucis nuſquàm meminit Dioſcorides, nec (quod ſciuerim, legerimúe) antiquorum aliquis. Quo fit, vt cenſendum ſit, huiuſce Nucis inuolucrum nunquam antiquis, innotuiſſe. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Luſitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiuſdam inſtar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ſerie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiſcit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idque eſt, quod Dioſcoridi Elate appellatur: quæ ſi non ignoraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè, dum duabus vult inſidere ſellis, duabus hinc parietibus caput impegiſſet. Nec nobis ſanè obſtat Galeni auctoritas, qua nititur Luſitanus. Siquidem Galenus loco ſuperius citato duo facit Elates genera, vnum quod germen eſt ipſius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantùm ſcribit Dioſcorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum vnum illud eſt, de quo diximus, aliud vero id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon eſſe poteſt. Cæterùm vt fortaſſe probet Elaten plura apud antiquos deſignare, Plinium in medium affert, quippè qui ſcripſerit libro duodecimo, capite vltimo, arborem quandam eſſe Abietem vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod

Cēſura xvij. in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate Dioſcoridi quid.

Palmæ Elates hiſtoria.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioſcoridi

Plinij error, quem maximè ſequitur Amathus.

maximè palàm facit, quàm imprudenter velit Luſitanus aliorum errorum inſcitia ſuam tueri opinionem. Siquidem Plinius non ſatis aptè locutus deprehenditur vocabulorum ſimilitudine deceptus. Ipſe enim cùm legiſſet apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem deſignare, quin & ἐλάτην quibuſdam vocari Palmam Elaten ſiue Spathen, & hanc in vnguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem eſſe Abietem arborem, & floreſcentium dactylorum Inuolucrum, quod ad vnguenta ſpiſſanda expetebat antiquitas.

PERSEA ARBOR.

Cēſura xviij. de Perſea. Perſeæ arboris hiſtoria, ex Theophraſto.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, vt vanam, qui Perſeam arborem exiſtimant à Perſico noſtrate differre. Sed quàm ille totus ſit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatiſsimorum auctorum teſtimonijs. Nam (vt Theophraſtus memoriæ prodidit libro quarto, capite ſecundo, de Plantarum hiſtoria) Perſea arbor eſt Aegypti aſpectu magna, formoſaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potiſsimum Pyro proxima, niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit. Nouus anniculum ſemper occupat, maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus eſt magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longè minorem, molliоremq;. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tùm etiam craſsitudine, multitudineq;. Materie conſtat robuſta, dura, viſuq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia fabricant. Hactenus Theophraſtus. Cæterùm ſi Perſeæ Aegyptiæ notæ cùm Perſico noſtrate conferantnr, qua vniuerſus ſcatet orbis, liquidò conſtabit has plantas nihilò minus inter ſe diſtare, quàm à Quercu Salicem. Perſicus enim arbor, quæ noſtris in hortis, viridarijs, ac vinetis paſsim frequentiſsima viſitur, procera, magna, formoſaq; nuſquam viſitur, nihilq; cùm Pyro cognationis habet; ſed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is eſt Amygdalæ inſtar, ſed orbiculatum in ſpheræ modum, colore minimè herbido; ſed cùm maturuerit, aut ſubpallido, aut ſubcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic oſsiculum præter id Pruno minus non viſitur, ſed quandoque duplo, triploq; maius, nec illi figura ſimile, quin nec fractu facilius, ſed longè contumacius. Adhæc noſtratis Perſici fructus guſtu prædulci non percipitur, ſed potius ſubauſtero, aut vinoſo. Adde quòd vulgaris Perſici fructus maximè damnauerit Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, vt praui ſucci alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat. Contra verò qui ex Aegyptia Perſea proueniunt. Poſtremò Perſicus noſtras radice nititur breui non longa, tenui non craſſa, rara non multiplici, & proinde rariſsi mè annoſa reperitur. Contabeſcit, peritq; facilè, quòd imbecillibus admodum ſuſtentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungoſaq; cernitur, nec niſi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perſeæ ſolida, compacta, pulcherrimaq; ſpectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vſus. Quo fit, vt omninò Amatho amentior, & Luſitano luſcioſior fuerit, qui non nouerit Perſeam Aegypti arborem à vulgari Perſico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij teſtimonio, qui libro xv. cap. xiii. ſic ſcriptum reliquit. Nam Perſicæ arbores ſero, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hoſpitium. Falſum eſt venenata cùm cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à Regibus tranſlata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt, nec extra orientem naſci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe in honorem ataui ſui. Semper autem folia habet, & poma, ſubnaſcentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophraſtus deſtruunt Luſitani euanidam ſententiam, ſed etiam grauiſsimus auctor Galenus, qui libro ſecundo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, manifeſtè teſtatur in nulla alia Romanis ſubdita gente vidiſſe Perſeam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Perſicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuerſam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias paſſim regiones; ſi Perſicus noſtras ab Aegyptia non differret Perſea, nullo pacto credendum eſt, eò dementiæ perueniſſe Galenum, vt poſteritatis memoriæ commendauerit, nuſquam gentium vidiſſe Perſeam, niſi tantùm in ſola Alexandria.

FLVIATILES CANCRI.

Cenſura xix. de Fluuiatilibus Cancris. Ridenda Luſitani amentia.

QVVM Luſitanum de Fluuiatilibus Cancris diſſerentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem ſoluerer cachinum. Siquidem illum eò inſcitiæ perueniſſe offendi in hiſce cenſendis, vt Aquatiles Teſtudines Cancrorum affirmauerit eſſe genus eò grauiſsimo argumento impulſus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, ſine helleboro tibi cerebrum

cerebrum demulceam? Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an riſum ſua vecordia mouere ſtudet? Nimirum adducor, vt credam (ſi id ſerio fatear, quòd ſentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proindè tunc temporis non niſi huiuſmodi deliramenta deſcribere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, ſi potius Luſitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINVS SCORPIO.

Cenſura xx. de Marino Scorpione.

Marinvm Scorpionem paruulum quoddam putat eſſe animalculum, quod ex Cancrario genere exiſtimauerim (vidimus enim illud ſæpè in Adriatici littore tanquam inutile à Piſcatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terreſtri ſcorpioni ſimili, chelis pariter tenuiſsimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. cap. XXII. de Marinis piſcibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλεν vocat. Verum Ariſtoteli, Hiceſio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpimus pelagius eſt piſcis, & inter nullos, aſellos, lacertos, cernuas, & quot quot ſunt, alios duræ carnis recenſetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius hiſtoriam in commentarijs noſtris in Dioſcoridem pluribus deſcripſerim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò ſe conferre poterit Luſitanus, ſi cæcitatis ſuæ remedium non neglexerit.

RANAE.

Cenſura xxj. de Ranis.

Vbi Ranarum vires expendit Luſitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuerſum Ranas venenoſas cenſeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. paluſtres ranas inter venenata recenſeat, & tamen libro ſecundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis eſt manifeſtus, quòd quotannis infinitus Ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & ſcrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam ſi (vt Luſitanus inquit) Ranæ omnes venenoſæ eſſent, nulli dubium eſt, quin quàm plurimi earum eſu interirent: quum non deſint homines innumeri, qui ijs tantùm ſæpius ſatientur, nulla ob id accedente noxa. Nec ſanè ſententiæ noſtræ obſtat, quòd Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ſcriptum reliquerit, à Ranis eſſe abſtinendum. quippè is Ranas non deteſtatur, quòd veneno aliquo ſint infectæ, ſed quòd malum in corpore ſuccum procreent, perindè ac piſces in ſtagnis & paludibus degentes. Quippè ſi Galenus putaſſet venenoſas eſſe Ranas, nunquam eas inter cibos retuliſſet. Sed magis fortaſſe Luſitanus credo lege percitus Moſaica, quàm veritatis ſuſtinendæ deſiderio in Aetium inuectus eſt, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipſe enim libro ſecundo de Viribus animalium agens, quæ in vſum medicum veniunt, vbi deuenit ad paluſtres Ranas quæ paſsim ab omnibus eduntur, Ranæ paluſtres (inquit) in aqua elixæ, ſaleque & modico oleo conditæ, venenoſorum reptilium ictus, ſi ius earum bibatur, magnum præſidium afferunt. Id quod ex Dioſcoride deprompſit, qui pariter de his egit ijſdem verbis. Quibus manifeſtè ſuffragatur Plinius libro XXXII. capite quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra ſerpentium ictus, ſed etiam ad Marini Leporis venenum, hauſta venena, deuoratam Rubetam, Salamandramq; ijs laudibus prætulit. Nec ob id velim fortaſſe putet Luſitanus Aetium ſibi ipſi repugnaſſe. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata paluſtris Rana tanquam venenoſa varijs, ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de paluſtribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, ſed de venenoſis, quæ è Bufonum ſunt genere, & in paludibus præſertim fœtidis morantur. Ipſe enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egiſſet, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci ſub Ranæ paluſtris nomine comprehenderunt, verba facere; quoniam ſciuerat Bufones, & terreſtres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Luſitanus. Id quod manifeſtè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morſu, & de beſtijs virus eiaculantibus inſcribitur. Nam & idem legitur apud Dioſcoridem; quippè qui libro ſecundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit; ſexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & paluſtris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Luſitano eſſe adſtipulandum.

Luſitani Religio.

Luſitano in re medica nō eſſe aſtipulandum.

GALLINAE.

Cēſura xxij. de Gallinis.

Atqvi nulla mihi amplius eſt contentio cum Medico, optime lector, verùm cùm ſolertiſsimo deguſtatore, vel coquo potius, quo plurimùm recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere ſcribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitioſum'ue præbere alimentum; quin & rarò ibidem homines idcirco veſci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabo te ibidem Princeps ſuæ præfecit culinæ, vt iſtis eum ſpoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris qui-

buſdam exponerem, fabulam eſſe aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitate, ſaporiſq; iucunditate præſtent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabuloſum eſſe fatentur, quòd raro gallinis ibidem veſcantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum; ſed quòd multi fortaſſe à gallinis abſtineant ſumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Luſitanus) qui poſt exactam purgationem ad ventriculum abſtergendum ab inhærente medicamento ſimplex gallinarum ius exhibent, ſanè non improbamus; ſed qui ſint ij prorſus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vſu perpetuò eſſe ſciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, niſi ſaccharum admiſceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abſtergere, ſed etiam poſſe roborare. Id quod à purgatione plurimùm præſtat.

LAC SCISSILE.

Cēſura xxiij. de Sciſſili lacte.
Lactis Sciſſilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud eſſe cenſet, quàm lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem ſcribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſſile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit; ſed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumq; argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non poſſum ſatis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quòd cùm tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeo graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cēſura xxiiij de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere cam magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeo vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco ſuperius citato, dum Olyrinos expendit panes, ſic inquiens. Habet autem Typhæ ſemen extrinſecus corticem, veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait. Ex nobiliſſima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique vtuntur. Quibus planè conſtat Olyram decorticari in area non poſſe flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur; ſed opus eſſe, vt in pilis pinſentur, vt etiam hoc æuo moris eſt apud omnes.

CHONDRVS.

Cēſura xxv. de Chondro.

EX EA fruge parari Chondrum exiſtimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant: quod merito redarguit omnium agricolarum conſenſus, qui dicunt hanc eſſe Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophraſto noſſe poteſt libro octauo capite quarto de plantarum hiſtoria. Quæ ſi rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum verſibus ſpicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia nempè facie, & viribus Hordeum referat, conſtat non eſſe Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta ſit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum ſemen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenſeri poſsit. Zea autem Dicocco abundat Goritienſis ager, & Foroiulienſia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in vniuerſum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, ſiue Chondrum ſibi parant, quam ipſi Far appellant, licet falſo (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra farra nominatur à ruricolis.

Cēſura xxvj. de Farre & Halica.
Far ab Halica differre.

Huic alius eius affinis eſt error, quòd ſcripſerit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cenſet. At Plinij teſtimonio Far nil aliud eſt, quàm frumenti, vel tritici genus Adoreum vocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita ſcriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem ſunt, iiſdem nominibus. Vulgariſsimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret aliud eſſe Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. eiuſdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vſum. Verrius ſcribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vſus, vt ipſemet teſtatur Plinius libro XXII.

cap.

cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana eſt, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in uſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis, & Galeni auctoritas libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, ubi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarii dimidium, decocti Marrubij uiridis ſextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem & noctem macerari ſinito, ſequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus; quibus palam eſt à Farre differre Halicam. Galeno ſubſcribit Aetius libro IX. cap. XLV. his uerbis. Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti Ptiſanam à cortice repurgato, ubi uerò corticem exuerit tollito, atque in ſole ſiccato, deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſsiſsimè molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibum ſumitur. Hæc ille; ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum conſtructor.

PHASEOLVS.

Cenſura XXVII. de Phaſeolo.

PHASEOLVM, Siue Phaſiolum, non paruam illam, & uulgarem, quam Galenus Ochron appellat, ſed magnam eſſe Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Piſum dicitur, non autem Phaſeolus. Differre autem Paſeolum ab omni Eruilia & Piſo teſtis eſt Plinius libro XVIII. cap. VII. ſic inquiens. Frumentis folium arundinaceum, Fabæ rotundum, & magnę leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piſo. Phaſeolis uenoſa. Quibus palàm eſt, nec Eruiliæ genus, nec Piſum eſſe Phaſeolum. Conſtat præterea Eruiliæ cuiuſque generis, uel Piſi ſiliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura ſint cartilagine, ut nullo manſu dentibus confici queant. Contra uerò uulgaribus, genuinisq; Phaſeolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. XII. eiuſdem libri, ubi ſic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piſo cilindriacæ, Phaſeolorum cum ipſis manduntur granis: id quod noſtris Phaſeolis uulgaribus accidit. Nam tenellas eorum ſiliquas ſuis granis refertas, modò in acetariis Aſparagorum modo, nunc unà cum braſsicis elixas, ante maturitatem ęſtate comedimus; quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datum eſſe comperimus. His itaque palàm eſt Phaſeolum Dioſcoridi nullam eſſe Eruiliam, ſed uulgaris uſus Phaſeolum, qui paſsim in campis ſeritur. Quippe non tantùm folia illi inſunt (ut Plinius inquit) uenoſa, ſed (ut Dioſcorides ait) deuoratus inflat, ſpiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam uiridis cum ſiliqua ſumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaſeolo, Dolichum à Theophraſto credit appellari? quum Dolichum ille teſtetur aperte adacto longo palo conſurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud eſſe, quàm uarium Phaſeolum illum, qui Dioſcoridi Hortenſis Smilax dicitur. Quippe in primis hic longiſsimos aſcendit palos, quibus Lupi Salictarij modo ſe circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis ſeritur. Quinetiam eius ſiliquæ ſimul cum granis, perinde ac aliorum Phaſeolorum manduntur in cibis. Id quod in prefatione ſecundi libri de Alimentorum facultatibus teſtatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui ſi pluribus inanem ſuam uelit ſententiam confutari, commentarios noſtros in Dioſcoridem conſulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic ſilentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius hiſtoriam ſcribere, quod in aliis uberius exequuti ſumus, quàm iſtius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam uideamur aperire; quod iam noſtrum eſt inſtitutum, ſed id breuiter: ne, ſi omnino taceremus, ille ſua temeritate in cæteris noſtra abutatur modeſtia; ſin copioſius, ne iuſtum excedamus modum.

Cenſura XXVIII. in Dolicho.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Cenſura XXIX. de Rumice.

AC IAM Propemodum uereor, ne quis eruditus tandem faſtidiat in audiendis innumeris, & turpiſsimis iſtius hominis erratis. Quæ ſi nuda in medio ponerem, cui non iſta ſtomachum moueant? Nunc ita uniuſcuiuſque occurrere ſtudeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque conſolari debeat, quòd in huius refrænanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (niſi me ſpes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum ſiquidem hic ubique laboro, ut & Luſitani, qui tam infide, ac improbe aliorum uerſat ſcripta, pateſiat audax inſcitia, & ueritas ſimul in his tenebris non ſine lectoris emolumento elucescat. Verùm ſic à nobis utrunque eſt peragendum, ut plura, & abſolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; contra Luſitani inſultus, ac imperitiam non parum hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quare (quod in cæteris ſum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, ſeu Rumice ille profert. Nam quòd hortenſe olus Spinachium nobis paſsim uocatum, Satiuum Lapathum eſſe aſſerat, meo certè iudicio longiſsimè aberrat; quòd Spinachium cum Rumice, uel Lapatho nihil habeat cognationis; ſiquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec ſemine, nec radice Spinachium Lapatho ſimile cernitur, quemadmodum nec guſtu, nec uiribus. Conſtat item Galenum (& ſi contrarium fortaſſe ſomniauerit Luſitanus) Spinachij, quin nec Hortenſis Lapathi meminiſſe inter olera, ſed tantùm ſylueſtris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (ut ante diximis) Lapathum

Lapathum appellare Betam agreſtem, ut quod non guſtu modo, ſed uiribus etiam Betæ Hortenſi eſt adſimile. Verùm cum Beta Lapatho ſit ſuauior, iccirco nemo eſt, qui non ipſa libentius ueſcatur. Hactenus Galenus. Quibus palam eſt Spinachium Lapathum eſſe non poſſe; nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat ſimilitudinis, ſylueſtre olus non eſt, ſed hortenſe. Quo fit, ut ſylueſtris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium ſuauius, & cibo gratius olus ſit, quam Beta. VANE idem ſibi perſuadet Lapathum communis uſus nunquam in ciborum uſum conceſsiſſe, cùm Galenus loco iam citato, ubi ſylueſtre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recenſuit, & ſylueſtrem appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritienſia rura, totiusq; fere Italiæ agreſtes homines id maximè comprobant, cùm uere Sylueſtris Lapathi plurimum manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium nō eſſe inter Lapathi genera receſen dum.

Vana Luſitani perſuaſio.

CHONDRYLLA.

Cenſura xxx. de Chondrylla.

CHONDRYLLA Dioſcoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio ſimilia, adeo ut inter Cichorii ſpecies ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio eſt. At Luſitanus, qui in Dioſcoridis lectione maxime uerſatum ſe ubique cenſet, Chondryllam folio eſſe hortenſi Intybo minus recte ſcribit. Id quod proculdubio oſtendit Chondryllæ ſtirpem aliquam nunquam uidiſſe Luſitanum.

GINGIDIVM.

Cenſura xxxi de Gingidio.

NEC Errore uacat, quæ de Gingidio cenſet, quippe qui uelit recentiores quoſdam ſequutus nil aliud græcis eſſe Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, aſtrictionisq; mandentibus relinquunt, ſed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum reſipiunt; quum tamen Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio Gingidium herba ſit adſtrictionis, & amaritudinis non obſcuræ, adeò ut ſit etiam Sylueſtri Paſtinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, & mali ſucci capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba ſit ſylueſtris, contra uerò Cherophyllum, quod paſsim in hortis ſeritur, ad obſonia.

SCANDIX.

Cenſura xxxii. de Scandice.

NEC Minus improbari debet, quod ſenſerit legitimam Scandicem eam eſſe herbam, quæ in ſegetibus naſcitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo ſimilis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur ſemen; quandoquidem hæc herba nec amara eſt, nec ſubacri guſtu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni teſtimonio non obſcure percipitur, adeò ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ ſecundo ordine intenſo uel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis hiſtoriam (quod uiderim, legerimq;) nemo ſcripſerit antiquorum, arduum ſanè uidetur, uel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc uel illam plantam eſſe radicem. Quippe hæc, quam alios ſequutus Scandicem appellat Luſitanus (ut rei herbariæ periti exiſtimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis noſtris ſcriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Cenſura xxxiii. de Hirci barbula.

QVANTVM in cenſenda Hirci barbula fallatur Luſitanus, ij facilè noſcent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, ſi uera deſint, fabuloſa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni eſſe ſpecies, alteram flore purpureo, alteram luteo; ſed utrique radicem eſſe paruam, bulboſam aliquantulum oblongam, Auellanę nucis magnitude, dulcem, & eſui aptam, quam pueri in Hiſpania in campis eradicantes à ſimilitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum eſu maximè delectantur. Sed aberraſſe deprehenditur, quòd non ſolùm Dioſcorides, ſed & Theophraſtus, & Plinius ſcriptum reliquerint Tragopogono radicem eſſe longam, ac dulcem. Id quod ſole clarius uiſitur in genuina Hirci barbula; non autem bulboſam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam eſt, quàm diligenter, quamque accuratè diligens enucleator legerit Dioſcoridem (ut Theophraſtum, & Plinium prætercam) quem enarrandum ſuſcepit. Is enim (quantum uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchſio in Commentariis de Stipium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, ſed etiam in uineis. Germani Terrę Nucem appellant. Sed quàm habeat cum Tragopogono cognationem, ego ſanè nullam uideo.

Luſitanum non legiſſe Dioſcoridem niſi oſcitāter

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Luſitanus, ut Dioſcoridem de Hortenſi Smilace differentem, de omni Phaſeolorum genere ſub Smilacis illius nomine ſcripſiſſe arbitretur, cùm uulgares Phaſeoli, quibus paſsim in cibis ueſcimur, dum ſati in campis uirent, non repant, nec adeò frutices conſcendant, ut Smilacis modo topiarias ſcænas inumbrare queant. Præterea quum uulgaris Phaſeolus paſsim in campis ſeratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáue ratione Hortenſis Smilax uocari poſsit, profectò neſcio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata ſunt in commentariis noſtris in Dioſcoridem, eò Luſitanum remittimus. Cenſura xxIIII. de Hortẽſi Smilace.

THLASPI.

NEC minus decipitur Luſitanus in expendendo Thlaſpi, quòd dixerit in eo latum percepiſſe ſemen, & folia in cacumine diuiſa. Ac ſi ex uerbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaſpi. Non enim Thlaſpi ſemen latum eſt, ut Galenus teſtatur, ſed rotundum, ſimile milio, & aliquandò longiuſculum; & proinde rectè ſcripſit Dioſcorides, Thlaſpi ſemen eſſe Naſturtio ſimile. Latus quidem foliculus eſt, qui ſemen ipſum includit, ſed qui foliculum dicant eſſe ſemen, neminem habeo præter unum Luſitanum. Ceterùm Thlaſpi folia (ut intuentibus facilè patebit) nuſquam in cacumine diuiſa ſpectantur, ſed foliculi, qui ſemen concludunt, ut in commentariis noſtris quis legere poterit, ubi hunc Dioſcoridis locum reſtituimus. Cenſura xxv. de Thlaſpi.

ZEDOARIA.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non ſint, aduerſus Luſitanum reclamat Serapio, qui de his diuerſis capitibus diuerſam ſcribit hiſtoriam. Deinde quòd Zedoaria radix ſit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem ſpirans, folio Salicis, colore ex uiridi in luteum langueſcente, ut idem Serapio ſcriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriuſque meminit, Zedoariæ, ſcilicet & Arnabonis uariis in locis, tanquam de medicamentis inter ſe differentibus. Sed Luſitano perinde ac aliis quibuſdam errandi anſam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipſius teſtimonio, quippe qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit. Cenſura xxvi. de Zedoaria. Serapiõis interpretis lapſus.

STRVTHIVM.

STRVTHIVM, ſiue Radiculam, ſiue Lanariam herbam magno ſanè errore nihil à uulgaribus Saponariis differre putat Luſitanus. Quippe quod harum nulla ſpinoſo proueniat folio, quum tamen Theophraſto, ac Plinio Struthium aculeata ſit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meminiſti, non uiſitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus ſternutamenta ciere ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Luſitanus de herba illa in eius caſtelli mœniis naſcente, à quo ſe oriundum facit, quæ flore ſit Paſſerculi effigie, eò quòd ibi paſſeres quàm plurimi nidificent, & ſemine in coitu eiaculato herbæ radices reſpergant; nil aliud dicendum cenſemus, niſi quòd hic ſuis deliramentis colophonem addiderit Luſitanus. Cæterùm ſi prope nidificantes paſſerculos, naſcentes plantæ ob id flores paſſerculorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum ſpermate madeſcant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campeſtribus, & ſyluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum ſemine perfuſis, Luſitanus ipſe dicat, qui ſua ſingulari amentia nouam hanc philoſophiam excogitauit; in qua ſi fortaſſe perſeuerandum ſtatuerit, diſcat etiam à circulatoribus ſcribere Mandragoras ex humani ſeminis profuſione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius ſemen uaſculis includatur, quæ uitulina referunt capita. Cenſura xxvii. de Struthio. Cenſura xxviii. in Luſitani fabulã.

CYCLAMINVS ALTERA.

GRAVE, & permoleſtum mihi eſt, quòd in Cyclamino ſui erroris me faciat auctorem, cùm dicat Matthiolum Senenſem alteram Cyclaminum à ſe conſpectam affirmare, radice parua Auellanæ perſimili, tametſi hactenus ille nunquam uiderit. Quibus coniicere quis rectè poterit, quàm ille oſcitanter commentarios noſtros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nuſquam dictum eſt Cyclaminum Alteram, cui ſuperuacuam radicem aſsignat Dioſcorides, radice conſtare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nuſquam uidiſſe in Italia. Cenſura xxix. de altera Cyclamino. Luſitanus inaniter Matthiolum citat.

BVLBVS

BVLBVS ESCVLENTVS.

Cēſura xl. de Bulbo Eſculento.

NVLLVM diſcrimen cernit diligens, & ſolertiſsimus rerum inſpector inter Eſculentum Bulbum, & Aſcalonicum Cæpe, quod nos uulgò uocamus Scalogna. At quantum diſtant? Aſcalonicum enim Cępe inter Cæparum genera antiquis recenſetur, non autem inter Bulbos. Luſitano refragatur maximè Theophraſtus, quippe qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum hiſtoria, Aſcalonicum Cæpe, ac alterum eiuſdem generis Fiſsile appellatum inter Cęparum genera recenſuit, non inter Bulbos, de quibus ſpeciatim egit cap. XIII. eiuſdem libri, cui ſubſcribit Plinius libro XIX. cap. VI. ſic inquiens, Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alſidena, Setama, Schiſta, Aſcalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus Eſculentos Bulbos amaroſos, ac pariter adſtringentes facit. Id quod rurſus repetiit libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Aſcalonica Cæpa non reperiuntur. Ipſa enim acris eſt ualdè perinde, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei ineſt amaroſi ſaporis. Equidem putabam hæc non ignoraſſe Luſitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibuſdam non procul ab Aſcalone Iudeæ.

Cęparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

Cenſura xli. de altera Argemone.

ALTERAM Argemonem Dioſcoridi adulterinam eſſe non ambigimus, ut in Commentariis noſtris diffuſius diximus; ſed hoc fortaſſe neſciens Luſitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Argemonem alteram eam plantam eſſe cenſet, quæ recentioribus quibuſdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio ſimilia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, ſimilitudinis ue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum hiſtorias diligentiſsimè explorauerunt, & Luſitani imperitiam norunt. Qui cùm fortaſsis ſibi perſuaſerit, eam ob cauſam Eupatorio Argemonij nomen ac ceſsiſſe, quòd foliis & facie Argemonem hanc referet, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipſarum notis, hic etiam miſer ſe deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Cenſura xlii. de Thelephio.

QVANTVM in cenſura Telephii hallucinetur; qui uult Telephium Dioſcoridi nil aliud eſſe, quàm tertium Semperuiuum, illud ſanè ſtatim oſtendit, quòd Dioſcorides de Telephio libro ſecundo & de Semperuiuo illo libro quarto ſcripſerit, & quòd nec nobis ſcriptum reliquerit Dioſcorides tertium Semperuiuum quibuſdam Telephium uocari. Siquidem Dioſcorides has nomenclaturas non recipit, ſed tantùm adducit, quamobrem non eſt propterea dicendum tertium Semperuiuum eſſe Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helſine, quam Parthenium quoſdam appellaſſe Dioſcorides ſcribit, Parthenium eſt, nec Aſarum Bacchar eſt, nec Aſplenum Hemionium, nec Gingidiũ Lepidium: tametſi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibuſdam appellentur. Nam ſi Dioſcoridi idem eſſet Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuiſſet illi opus de altero per ſe ſecundo libro ſcribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus feciſſe Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uero XXV. de tertio Semperuiuo, poſtquàm de aliis duobus generibus diſſeruit. Adhæc ſi Telephij facultates apud Dioſcoridem, & Plinium expendantur, Telephium uidemus uitiligines ſanare, quinetiam uulnera, & ſinus; hoc uerò Semperuiuum ſtrumas tantùm diſcutere.

AGARICVM.

Cēſura xliii. de Agarico.

LONGE ab omni ſcopo eos medicos aberrrare ſcribit Luſitanus, qui Agarico in paſtillis conformato paſsim utuntur, noua ſua quadam opinione ductus, quòd Agaricum contritum nullo pacto diu ſuas uires ſeruare poſsit. At nos illum errore ſanè longè maiori procul dubio duci cenſemus, eoq; præſertim quòd nullam afferat rationem, nec probatiſsimorum ſcriptorum auctoritatem, qua ſuam fulciat ſententiam. Porrò Meſues clariſsimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in paſtillos redigi ſuadet, ut una cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compoſitis medicamentis. Nec uideo cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Luſitanus) euaneſcere poſsit. Siquidem cùm Meſui paſtilli de Agarico, Salem foſsilem, Gingiber, & Oxymel excipiant, non ſane conſtat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram reſolui poſsit, cum mellis proprium ſit in ſuo uigore admiſta diutius aſſeruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Fruſtrà quidem tot catapotiorum maſſas, quæ Agaricum excipiunt, Seplaſiæ confectas aſſeruarent, quin & electaria aluum ducentia, ſi Agaricum in puluerem ijs additum ſuas ſtatim deperderet uires; fruſtraq; illud in Theriaca addidiſſet Andromachus. Quamobrem omnino explo-

denda erit Luſitani ſententia, qui præter omnium clariſsimorum uirorum placita ſolus iubeat Agaricum ea ipſa hora eſſe contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

RHABARBARVM.

CAETERVM de Rhabarbaro ſcribens Luſitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui toſtum, uel uſtum Rhabarbarum dyſentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare ſuadet, ut à Rhabarbaro in dyſentericis omnino abſtineant medici. Atqui ſi Rhabarbarum dari libeat, non uſtum, neque aſſum eſſe propinandum, ſed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (ut ipſe ait) effici poteſt, ſi ex aqua Plantaginis, uel Roſarum maceretur. Verùm Luſitano maximè refragatur Meſues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum toſtum dyſentericis probè confert. Et paulò ſuperius ait, Quòd ſi poſt haſce functiones uiſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, uehementer operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Meſues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos combuſta, torrefactaque medicamenta dyſentericis dare ſuadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyoſciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exuſtas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dyſentericis commendat. Quibus ſanè patet non modò hoc in medicamento ſpernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combuſtarum acredinem, ſed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiuſmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam poſteriores Græci, Paulus (inquam) Oribaſius, Aetius, Alexander. Adde quòd ubi inteſtina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris ſquammam, & alia plura erodentia medicamenta clyſteribus infundunt. His itaque palàm eſt, combuſta, toſtaq; medicamenta non modò nullo prorſus incommodo dyſentericis dari poſſe, ſed magno ſane iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adſtringant. At ſi uſta, & in cineres uerſa dyſentericis tuto exhibere ſuadent tot grauiſsimi auctores, cur illis toſtum Rhabarbarum interdicat Luſitanus, conijcere nequeo. Nam ſi, Medicorum omnium conſenſu, dyſenteria affecti ali debent aſſatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis toſtis, & aliis quàm plurimis alimentis frixis, torrefactiſq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abſtinendum, nulla penitus (ni fallor) ſe ſe offert ratio. Porrò ad aliud Luſitani figmentum, quo fretus ait, plures uidiſſe Luſitanos ſui generis homines dyſenteria affectos uſti Rhabarbari potu interiiſſe, nil aliud reſpondendum in præſentia ſuccurrit, quàm quòd nobis minimè ſit approbandum, cùm ſexcentos homines ad uitam reuocatos ſciamus toſti Rhabarbari potu. Equidem non poſſum non mirari Luſitanum, quòd ſuę tantùm gentis Luſitanos Rhabarbari uſti potu interemptos in exemplum adducat, ac ſi illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (ut ipſius teſtantur ſcripta) toto fere ætatis ſuæ decurſu apud inferiores Germanos primùm, & deinde apud Italos ſuam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temere quaſi diuinitus edoctus affirmare non ſit ueritus potius ex Rhabarbari uſti potu interiiſſe eos, quàm ex morbi natura, quum hęc ſciri non poſsint. Præter id, mihi nunquam perſuaſum uelim, longè magis dyſentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis uel Roſarum fuerit maceratum, quàm toſtum, uel uſtum. Quandoquidem Galeni teſtimonio aſſatio, uſtioq; plurimùm ſiccitatis, adultioniſq; medicamentis confert; contrà uerò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortaſſe in medium adducit Luſitanus Auicennæ teſtimonio confiſus, qui dyſentericis Rhabarbarum nullam uſtionem, aſſationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendum ſuadet, quòd fortaſſe neſciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ deſignare interpretis lapſu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra uſtionem, aſſationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut ſibi fingit Luſitanus.

Cenſu. xliiij. de Rhabarbaro.

Rhabarbarū toſtum dyſentericis maximè conuenire.

Luſitani inſcitia in cenſendo Auicénæ Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

AC CVM ille Chamæleonem Album cenſet eſſe ſtirpem ſpinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quaſi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium uocant, quidam Suarium, quòd eo ſues paſcantur; quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioſcoridi, ſed è medio ſpinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisq;. Radici nulla eſt odoris præſtantia, nec Chamęleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioſcoridis teſtimonio canes, ſues, mureſq; necat. Contra uerò hæc ſues non modò alit, ſed etiam ſaginat, unde illi nomen. Poſtremo albo Chamęleoni, Theophraſti teſtimonio, caput requiritur magnum Acano ſimile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo ſpectatur. Sed qualem in albo, talem, & in nigro ſe declarat Chamæleone, exiſtimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoſcitur differentia, quàm quòd huic folia non ſint lacteis illis maculis reſperſa, ſed potius

Cēſu. xlv. de chamæleonibus.

tius nigricantibus. Cui iſtud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, ſed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deinde huic flores non ſunt uerſicolores, ſed purpurei. Prætereà carduus hic radice nititur alba, integraq́; non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, in terius uerò flaua & pluribus in locis exeſa, non acri, ſed potius ſubamara. Adde quòd Dioſcoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore diſtincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum cenſura ducatur Luſitanus.

CROCODILIVM.

Cenſu. xlvi. de Crocodilio.

At qvam nec ſui ſe præſtat diſsimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur eſſe ſtirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non ſolùm in ſyluis, ſed etiam in arenoſis (ut Plinius inquit) & ſitientibus naſcatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in uniuerſum notis nigrum Chamæleonem repræſentat, ut neutiquam quis perſuaderi poſsit eam eſſe Crocodilium, præſertim cùm facto periculo, ijs ſanè uiribus non præſtet, quibus præſtare Crocodilium Dioſcorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; poſteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium teſtimonio) potui datum ſanguinem copioſum per nares pellit. Quod ſi præſtaret Carlinę radix, magno admodum pretio æſtimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, lęuis, aliquantulum lata, odore, ut Naſturtij, acuto: Carlinæ uerò craſſa, rotunda, aſpera, inæqualis, exeſaq́; nullo Naſturtij odore prędita. Adhæc Crocodilii ſemen Galeni teſtimonio acre, odoratumq́; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio deſiderantur.

Crocodilii mira uis.

POTERIVM.

Cenſura xl. vij de Poterio.

Poterivm eam uult eſſe arbuſculam, quam Germani Schlehen, nos uerò ſylueſtrem Prunum nominamus; quod idem exiſtimauit Cornarius uir alioqui inſignis, cuius opinionem magis hic ſequitur Luſitanus, quàm genuini Poterii hiſtoriam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clariſsimus Fuchſius pluribus argumentis copioſiſsime refellit. Quo circa his iam ſuperſedemus, ſolùm, ut noſtri memores inſtituti, dicimus utrunq; deceptum, & plurimùm aberraſſe Luſitanum: quòd ſylueſtris Prunus potius in fruticoſarum arborum recenſeri debeat, quàm inter herbas. item quòd nulla penitus conueſtiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, ſed breuibus, ſolidis, duris, contortisq́; quin nec fructu eſt acuto, nec odorato, ſed inodoro, auſtero, adſtringenti admodum ſucco: adeò ut qui dixerit ſylueſtrem Prunum eſſe Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tireſia cœcior dici poſsit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, ſi clariſsimus ille Fuchſius plura in Cornarium uberrimè conſcripſerit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchſij laus.

LEVCACANTHA.

Cenſu. xliij. de Leucacantha.

Nec a se ipſo diſſentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam eſſe arbuſculam contendat, quæ in ſepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, leguſtrinis baccis non abſimili, è quibus elegantiſsimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioſcorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuſcula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uero Spino Zerbino Cyperi radices non habet, ſed arboreas, lignoſas, longas, prædurasq́; auſtero ſapore, nulla admiſta amaritudine, adeò ut nihil ſucci inde exprimi poſsit, etiam ſi arctiſsimo prælo ſtringeretur; quum tamen è Lencacanthæ radicibus ſuccum exprimat Dioſcorides ad rupta, & conuulſa ſananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Cenſu. xlix. de altero Cretenſi Dictamno.

Caetervm & de altero Cretenſi Dictamno cœcutiſſe Luſitanum non ambigimus, quippè quì ſcripſit uideri hoc non modò in hortis, ſed etiam in fictilibus ad feneſtras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Creſonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex ſe refert, qualem ex flore Narantii oriri uidemus. Sed quàm ſibi ipſi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophraſti teſtimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod uidetur etiam fateri Dioſcorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Prætereà quòd non ſcripſerit Dioſcorides, quin etiam nec Theophraſtus, nec Plinius Dictamnum hoc folio eſſe Siſymbrii Aquatici, quod Luſitanus, uulgus ſequutus, Creſonem appellat; ſed Siſymbrij abſolute, quod indicat, hos pręclariſsimos auctores de primo Siſymbrii genere intellexiſſe. Siſymbrium enim primi generis folio eſt Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia ſunt Creſoni folia, quæ an magis Dictamni foliis ſint comparanda, quàm primi generis Siſymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctiſsime profitentur. His accedit, quòd Dioſcoridi huiuſce Dictamni folia odorem ex ſe mittunt medium inter Siſymbrium, & Saluiam, à quo omnino eum diuerſum putamus, quem Arantiorum flores ſuauiſsimè fundunt.

CALA

CALAMINTHA.

Cēſura l. de Calamintha.

Eo quòd Ferrarienſes, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quaſi Nepetam) vocent magno errore ſibi perſuaſit Luſitanus Gattariam hanc eſſe ſecundum Calaminthæ genus; ſed aberraſſe videtur, quippè Dioſcoridi Calamintha ſecundo loco poſita, folio eſt Pulegij, quemadmodum & ſapore, non autem Apiaſtri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè viſitur æmula. Nec minus item decipitur in cenſenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam eſſe, qua paſsim in Italia vtuntur Seplaſiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq́; non autem prælonga Mentaſtri modo, cui tertiam Calaminthan ſimilem fecit Dioſcorides.

Cenſura lii. de tertio Calaminthæ genere.

SAMPSVCHVS.

Cenſura liij. de Sampſucho.

Qvanta ſit Luſitani inconſtantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaq́; is ſui ipſius capiatur obliuione, is facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampſuchini confectione, & libro tertio capite proprio de Sampſucho. Quandoquidem libro primo apertiſsimè contendit aduerſus nos ſcribens Dioſcoridi Sampſuchum nulla ratione eſſe Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia ſuperius præmiſimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno ſuæ leuitatis dedecore nil aliud eſſe Sampſuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò ſe ipſum euidenter confutat, & grauiſsimè vulnerat, ſed etiam palàm declarat, non aliam ob cauſam noſtram impugnaſſe ſententiam, quàm vt nobis aduerſaretur, & quocunque modo ſuum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, & inſano quodam modo ſe ipſum deſtruat, ac penè ſubuertat.

Luſitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Cēſura liiij. de Ruta Sylueſtri.

Sylvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Beſaſa, quibuſdam verò alijs Harmolam vocari Dioſcorides inquit, eam eſſe plantam exiſtimat Luſitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat; ſed manifeſtè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta ſylueſtris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, ſed longa pluribus eminentibus coſtis ſtriata. Præterea, nec ſemen illi viſitur trianguli ſpeciem referens, neque ſubrufum, ſed longum, nigrumq́; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni teſtimonio Sylueſtris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hiſce Caryophyllorum Indorum plantis maximè deſideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Cēſura lv. de Sylueſtri Cumino.

Sylvestre Cuminum quum non viderit, nec nouerit Luſitanus illud Officinis Ruſticum Cuminum vocari ait, perindè ac ſi adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo ſit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Sylueſtris Cumini genus legitimè cognoſcant. Nam præter ſatiuum, nullum aliud nouere Seplaſiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, Sylueſtre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri poſsit. Quo fit, vt rectè intuentibus palàm ſit, non modò Amathum Sylueſtris Cumini hiſtoriam confundere, ſed quid ſit Sylueſtre Cuminum penitus neſcire, & ignorata tanquam cognita, & vulgaria fateri. Duo enim Dioſcoridi, quem nunquam accuratè legit Luſitanus, ſunt Cumini genera inter ſe pluribus repugnantia: ſed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia abſolutè protulit Sylueſtre cuminum Officinis Cuminum Ruſticum vocari; quum tamen non deſint rei herbariæ peritiſsimi, qui hactenus de Sylueſtris Cumini generibus nihil affirment.

Cenſura lvj. de eodem.

CORIANDRVM.

Cēſura lvij. de Coriādro.

In censendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, ſed penè delirat? quòd vulgaris vſus Coriandrum ſcribat, non eſſe antiquorum Coriandrum, ſed illis Coriandrum fuiſſe aliam plantam Cicutariam dictam, folio noſtratis Coriandri ſimili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hiſpani nullo incommodo oleraceis cibis admiſceant. Quin & quòd eius ſemen odoratum ſit, & eius pariter herba optimi ſit odoris, vel ſaporis. Cæterùm hæc quum legiſſem, mirari ſanè deſij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Luſitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidiſsimi lectulariorum cimicum inſtar optimi eſſe odoris, ac ſaporis? Equidem cenſebam vtero tantum gerentes mulieres citta, picaq́; corripi poſſe. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborat, quod fortaſſe ob multam præſtitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, vt prægnanti ſimilis euaſerit: Vel quòd fortaſſe Coriandri tantùm inter

Luſitani inſignis amētia.

olera eſitauerit in Hiſpania eius ſaporis, odoriſq; præſtantia allectus, ut inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum ſcribit Dioſcorides, ubi largius aſſumatur in cibum. Quo poſtea factum eſt, ut inde Amathi nomen fuerit conſequutus. Præterea cur ſuam probare poſsit Amathus ſtultitiam, quòd Coriandrum communis uſus ueterum Coriandrum non ſit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil ſanè rationis adduci poteſt. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obſoniorum uenerat uſum, ut ipſe teſtatur Galenus libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioſcorides non niſi à largiore Coriandri eſu abſtinere prohibet. Proinde mirum non eſt, ſi cum aliis oleribus pro obſonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

Cenſura LVIII. de Petroſelino.

Genvinvm Græcorum Petroſelinum idem, quod Seplaſiæ, & Herbariorum uulgus paſsim Apium uocant, magno ſane lapſu eſſe credit Amathus, quòd hoc Paludapium ſit in hortis tranſlatum, riguis, & vliginoſo ſolo gaudens. Contra uerò Petroſelinum, quod Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio in præruptis, & ſaxeis montium locis, ut ipſa met indicat nomenclatio, tantùm proueniat, ſemine Ammi odoratiore, ſapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nuſquam percipitur.

ELAPHOBOSCVM.

Cẽſura lix. de Elaphoboſco

Errare in Elaphoboſco non modò Amathum cenſemus, ſed pro more etiam falſa narrare ſcimus. Nam ut ſe ipſum præclarum oſtendat, ait in quærendo Elaphoboſco ſibi adiunxiſſe duos doctiſsimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis noſtris pluries meminimus ob præſtantiſsimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouiſſe, nec fortaſſe uidiſſe unquam, quod illi credam non habeo.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

Cenſura lx. de Collutea.

Collvtea quibuſdam rei agrariæ auctoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnum planta non ſit, ſed pars tantùm arboris, idem qui ſemper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primum teſtimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc ſcriptis mandauit. Humor & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet. Pro »
cute cortex eſt. Proximi pleriſque adipes. Ij vocantur à colore Alburnum, mollis, ac peſsima pars li- »
gni, etiam in robore facilè putreſcens, teredini obnoxia: quare ſemper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At ſi fortaſſe, vt noſtram effugiat cenſuram, dixerit, non dixiſſe Colluteam vocari Alburnum, ſed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè reſpondi poterit & hoc eſſe falſum. Quandoquidem Laburnum, teſte Plinio, Alpina tantùm eſt arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea ſanè deſideratur, quum hæc Alpina non ſit, ſed vbique ferè proueniat, materie non alba, ſed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, ſed breui, Geniſtæ modo.

SENA.

Cenſura lxj. de Sena.

Caetervm magno etiam errore ſcribit Senam herbam aluum exoluentem eam eſſe plantam(vt »
ipſe opinatur) quæ Theophraſto Collytea appellatur. Nam cum apud Theophraſtum duplex ſit Col- »
lytea, nec de qua intelligat explicet, non ſolùm hallucinatus deprehenditur, ſed & confuſus, adeò vt »
quid ſibi velit neſciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophraſto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de »
hiſtoria plantarum arbor ſit non herba, & vtriuſque meminerit inter arbores, minus conſtare ſibi vana Luſitani poteſt opinio.

GLAVCIVM.

Cenſura lxij. de Glaucio.

Nisi alium præter ſe teſtem adduxerit Luſitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienſes viderit, quæ cum Dioſcoridis hiſtoria concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam ſæpe hallucinatum offenderim, ac fabuloſum, vitio mihi dandum non cenſeo, ſi niſi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cẽſura lxiij. de Alyſſo.

Nvllam conſtituit differentiã inter Dioſcoridis Alyſſon, & Plinianum. Sed quàm penitùs neutrum intellexit? Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguus eſt frutex vnicaulis, ſubaſper, rotnndis folijs, fructu duplicium ſcutorũ effigie, quadantenus latum, in montibus, & aſperis locis emicans; quæ ſanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyſſum eſt, deſiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua eſt planta, ſed plerunque bicubitalis, nõ vno tantũ caule creſcens, ſed pluribus, folijs minimè rotundis, ſed ſtellę modo decuſ-

decuſſatis,ſemine rotundo non lato, nec duplicem,nec ſimplicem ſcutum referente. His accedit quòd Dioſcorides de vtraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit vno, & eodem capite. Id quod illum feciſſe putandum non eſt, ſi Syluestrem Rubiam ab Alyſſo diuerſam non iudicaſſet, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

REDIT auſterus & immitis cenſor; virgam, vel fuſtem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, ideſt ex ſuo ſenatu, & grauiſsimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Sylueſtris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus, quòd ſcribat Plinius, primam ſylueſtris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari: ſed, quantùm videre, aut conijcere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamuis ſcribat Plinius primi generis Sylueſtre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida; nec eorum recipit ſententiam; qui putant genuinum ſylueſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio differentes, Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helſinem Parthenium, nec Aſplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Attractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palàm eſt Plinio Attractylida nullum ſylueſtris Cnici eſſe genus. Id quod maximè atteſtatur Theophraſtus libro VI. cap.IIII. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquàm de omni Cnici genere diſſeruit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum ſylueſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia. Cęſura lxiiij. de Attractyli

TEVCRIVM.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentiſsimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cœcitate, quippè quum ſcribat Dioſcorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguiſorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis conſtat cauliculis, folijs vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eò quòd odore ſit Citruli, quem Hiſpani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuiſſe primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video. Cęſura lxv. de Teucrio. Amathi opinio exploſa.

LYCHNIS.

QVAE de Lychnidis viridibus folijs ſcribit Amathus, quòd ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem fabuloſa omninò videntur; cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarum vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomen inuenit; non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippè λύχνον Græcis lucerna dicitur, ελύχνιον funiculus, qui è goſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſaq;, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur. Cęſura lxvj. de Lychnide.

MARTAGVM.

MARTAGVM flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam eſſe exiſtimat, quàm ipſe ab Hercule Petilium vocatam ſcribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, vbi Luſitanus, qui tanto vſu, tanta omnium rerum peritia eſt præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſtè arguit Hemerocallem pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namque is flore conſtat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum, fateri ſanè non auſim, quum Petilium Plinij ipſius teſtimonio autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa verò cum alijs lilijs media floreant æſtate. Cęſura lxvij. de Martago.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquam viderit, noueritq; Luſitanus, hoc argumento facilè cōijci poteſt, quòd aſſerat Pratenſe Trifolium omnibus vulgò notū primò Rutā olere, vbi verò adoleuerit Cęſura lxviij de Trifolio.

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui Pratenſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiet. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio, quòd Græci Aſphaltite ab odore, nos Bituminoſum vocamus. Iccirco rectè ſcripſit Plinius libro XXI. cap. IX. Trifolij tria eſſe genera, Aſphaltite aliud, aliud Acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia ſcatent. Hinc itaq; apertiſsimè conſtabit Pratenſe Trifolium longè ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari.

AMBROSIA.

Cēſura lxix. de Ambroſia.

AMBROSIAM ait ille eſſe herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verùm patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia Dioſcoridis teſtimonio puſillus eſt frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoſo, ſuauiq;, radice tenui ſeſquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè deſiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, ſed Maioris Millefolij amaro ſapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appenſos, nullus ibi vinoſus odor, nec aliàs ſuauis. Illud etiam addi poteſt, quòd Tanaceto nuſquam viſa ſit radix ſeſquipedalis, ſed breuis, & ſuperuacua.

GNAPHALIVM.

Cenſura lxx. de Gnaphalio.

ADEO breuiter, perplexeq; Gnaphalij hiſtoriam ſcribit Dioſcorides, quin etiam Plinius illum ſequutus, vt non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipſo naturæ viridario coluntur genuinum Gnaphalium repræſentet. At Luſitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium eſſe aſſerit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus ſit folijs, mollibus, albicantibusq;, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis inſigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræſentat, vt poſt hac ambigendum non ſit, quin Impia nobis ſit deſideranda.

OENANTHE HERBA.

Cēſura lxxj. de Oenāthe herba.

RECENTIORES quoſdam ſequutus Oenanthem eam vult eſſe plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe Dioſcoridis teſtimonio caulem craſſum palmi longitudine gerat, ſemen quale in Atriplice ſpectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; naſcaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, ſed in pratis, & læto ſolo naſcitur, radice nuſquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, ſed fili modo tenuis pluribus appenſis globulis, non rotundis, ſed potius glandium figura, vt in Pæonia, ſed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non ineſt, ſed globuli inſtar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi viſitur craſſus, ſed tenuis, non palmari longitudine, ſed bicubitali. Quibus palàm eſſe non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abeſſe.

PHYLLVM.

Cēſura lxxij. de Phyllo.

DVM in Phyllo Ruellij ſententiam improbat Luſitanus, ſe ipſum ignorantiæ manifeſtè accuſat his verbis. Hanc Ruellius Alteram Perſicariam eſſe credit; quo verò iudicio alij iudicent. Eſt verò hodie herbula quædam vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemoſum ſerpentis ſimilitudinem ferens. His herbam illam deſcribere videtur Luſitanus, quam quidem Ophiogloſſum, id eſt ſerpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis ſcopo, & à veris ipſius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod ſemen racemoſum non proferat, id nullam

Cēſura lxxiij

ſerpentis imaginem oſtendit, ſed ſerpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit, Luſitanum hanc plantam negligenter admodum examinaſſe. His accedit alius illius lapſus, quod affirmauerit Dioſcoridis Phyllum eſſe Ophiogloſſum, cùm nullis prorſus notis conueniant.

HORMINVM.

cēſura lxxiiij de Hormino.

ALIORVM quorundam inſiſtens veſtigia pro certo aſſeuerat Horminum eam eſſe, quam quidam Sclaream, alij Matriſaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioſcoridi planta ſit Marrubio ſimilis, caule ſemicubitali, circa quem eminentiæ ſiliquarum forma prodeant ad radicem ſpectantes, in quibus ſemen includitur oblongum, nigrumq;, neutiquam crediderim Sclaream ipſam, quæ miro odore fragrat, eſſe Horminum. Quandoquidem hæc folio eſt Verbaſci, nō Marrubij

caule

caule bicubitali, non ſemicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis veſtitur ſiliquis, ſed rami, qui ex caule ipſo prodeunt multi. Adhæc ſiliquulæ, in quibus ſemen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non ſpectat, ſed ad verticem. Adde etiam quòd nulla odoris præſtantia Horminum commendauit Dioſcorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Luſitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum ſequitur errores.

ONOSMA.

ONOSMAM inter vulgares Rapunculos, quibus paſsim vtimur in acetarijs, naſci Luſitanus ſcribit: quin & illis adeò Onoſmam ſimilem facit, vt difficilè ab ipſis dignoſcatur. At quum Onoſma folio ſit Anchuſæ Dioſcoridis teſtimonio, quæ non minus diſtat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & ſtolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Luſitanus. His accedit quòd Onoſma nõ niſi in aſperis naſcitur, radice ſanguineum ſuccum fundente: id quod maximè deſiderari poteſt in Pſeudorapunculo illo; quòd is radice ſit alba, tenui, ac ſuperuacua, nullo vnquam tempore cruenta. Cẽſura lxxv. de Onoſma.

ANTYLLIS.

QVIN & in Antyllide cenſenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimo & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; eſſe Antyllidem, quæ Mauritanis Chali, ſiue Alkali appellatur; cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioſcoridi duæ ſint Antyllidis ſpecies, altera quæ Lenti ſit ſimillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera verò folijs Aiugæ hirſutioribus; non video, cur credam AlKalim Antyllidas vtraſque referre, quum nullis conueniat notis; quippe Alkali, cùm primùm è terra emerſerit, folio eſt tereti, pingui, Minori Sedo non abſimili, quod poſtea in dodrantalem ferè longitudinem adoleſcit, geniculatimq; protrahitur Equiſeti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago differentes in Apologia ſuperius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſaq;, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi verò ad ſummum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus ſemen minutum concluditur. At quum huiuſce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Luſitanus, proinde factum eſt, vt ipſe crederet AlKali diuerſi eſſe generis; quorum vnum alteram Antyllidem, aliud ſecundam eſſe contendit. Sed cùm AlKali nullam cum Aiuga habeat ſimilitudinem, cui alteram Antyllidem ſimilem fecit Dioſcorides, nec folijs vnquam hirſutis ſit viſa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis eſt æmula; fateatur ex veteri ſuarum opinionum promptuario conſtanter hæc ſe protuliſſe Luſitanus. Adhæc cùm ipſe de Trago agens aſſerat AlKali eſſe Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Luſitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam, & eandem plantam in varias tranſmutare formas. Quod in AlKali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Anthyllidem facit. Cẽſura lxxvj. de Antyllide. Luſitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

GENVINVM Dioſcoridis Lithoſpermum eam memorat eſſe plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeſtè peccat, quoniam Dioſcoridi Lithoſpermum planta eſt folijs Oleæ longioribus, latioribusq;, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibeant, folijs longis, interq; paruum ſemen rotundum Erui parui (vt Oribaſius & Serapio ex ipſo Dioſcoride tranſcribunt) magnitudine, naſcaturq; in aſperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente deſiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus ſemen Orobo duplo grandius viſitur, quæ quantùm cum Lithoſpermi notis habeant ſimilitudinis, ipſe videat. Adde etiam quòd Lithoſpermum in editis, & aſperis locis per ſe ſponte naſcatur. Lachryma vero vocata non niſi ſata proueniat, erectis omnino calamis non humi repentibus, vt ſcribit Plinius. Cenſ. lxxvij. de Lithoſpermo.

ALISMA.

CAETERVM Aliſmam herbam credit Luſitanus Ruellium & Cordum ſequutus eam eſſe plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant: ſed falſum non obſcure liquet. Etenim Aliſma folia fert Plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, in terram reflexa, laciniataq; caule ſimpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrſi, flore candido palleſcente. At plantagini Aquaticæ folia inſunt Plantagine latiora, acuto cacumine, ſurſum ſpectantia, neutiquam lacinioſa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrſi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Luſitano in hoc verſantur errore. Cenſ. lxxviij. de Aliſma.

BRITANNICA.

Cenſ. lxxix. de Británica

ALIORVM iterum adhærefcens errori credit nil aliud eſſe Britannicam, quàm eam herbam, quæ paſsim Seplaſijs, ac uulgaribus herbarijs Biſtorta dicitur, eo tantùm fortaſſe argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis ſit folium. Verùm mea ſententia fallitur. Etenim quamuis Biſtorta folio ſit Lapathi, aut Rumicis nigriore, piloſiore tamen non uiſitur, ſed glabriore, læuioreq́; rubeis interꝫcurſantibus fibris, & à terra quadantenus Cæſio, quæ omnia in Britannica maximè deſiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri. Namq́; Biſtortæ radix quandoque nobis uiſa eſt brachiali ferè craſsitudine, bipollicari autem ſæpiſsimè, colore in nigrum rufeſcente, non (ut in Britannica ſcribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Dioſcorides, ſed tantùm foliorum ſuccum ad medicamenta prætulit. At Biſtorta contrario modo ſe habet, cum tantùm radicibus præſtet, & nullus ſit eius foliorum uſus.

ALTERA CLEMATIS.

Cenſur. lxxx. de Altera clematide.

NEC minus in Altera decipitur Clematide, quippe qui cenſeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam eſſe Dioſcoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioſcoridi per arbores repit, id quod in Flammula nuſquam mihi uidere licuit, cùm planta ſit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam eſſe non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs noſtris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non eſſe genus; ſed non propterea affirmauerim unquam Clematidem Alteram eſſe Dioſcoridis.

POLEMONIA.

Cenſu. lxxxj. de Polemonia.

NIMIVM addictus Braſauoli uiri alioqui eruditiſsimi, non tam ut ueritatem uideatur indagare, quàm ut pro ſua fide, & antiqua conſuetudine huius patrocinetur ſententiæ, Polemoniam eſſe herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò ſunt (ut in Commentarijs noſtris oſtendimus) quæ utriuſque ſententiam confutent. Primùm ſi natale ſolum expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non eſſe Polemoniam, quòd hæc in montibus, & aſperis proueniat, illa in campeſtribus læto, & uliginoſo ſolo, adeo ut prope aquas, & in ſcrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in ſummis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, ſed corniculos Fœnogræci æmulos, in quibus ſemen occluditur rufeſcente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque ſi diligentius exploraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè in Braſauoli ſententiam conceſsiſſet. Nec ſanè video cur ſibi tantùm arrogantiæ aſciuerit, vt tantùm Braſauoli tuendi cauſa, Aloyſium Mundellam medicum huiuſce tempeſtatis eruditiſsimum, & medicæ materiæ ſtudioſiſsimum ſua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuitijsq́; laceſsiuerit, præſertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & noſtris nihil reſponderit. Obſecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt auſus ſis, ubi de Sorbis egiſti, Mundellam ipſum virum citra omnem controuerſiam clariſsimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone iſtam mentem, deſine impudentiſsime, iſto modo doctiſsimos viros laceſſere. Omnes, qui iſtam in te audient ingratam contumaciam, quanuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, non ne ſtolidum, vecordem, inſanum, & omni mentis ſtatu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te exiſtimat; hoc vnum tibi patet refugium, ſi iſtius inſanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præſtantiſsimos viros optimè de literis meritos non tuo more ſycophantas, ſed modeſtius nominare aſſueſcas.

Arrogantia Amathi.

Aloyſius Mũdella à calumnia vindicat.

LAGOPVS.

Cenſ. lxxxij. de Lagopo.

LAGOPVM magno errore eam plantam exiſtimat Luſitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioſcorides, Plinius, & ſi qui ſunt alij, qui Plantarum hiſtoriam ſcribunt, nullis penitus notis Lagopum deſcripſerint, non uideo cur ſolus Luſitanus diuinare uelit, quaſi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non ſit, id argumento eſſe poteſt, quòd ille Plinij & Dioſcoridis teſtimonio inter ſegetes naſcatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta ſepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pſeudoacorum, quod in paludibus pro uenit flore aureo Iridis æmulo, ut Luſitanus perperam intelligit, minime probamus, non ſolum ea ratione, quòd Xyphii hiſtoriam Plinius accurate, probeq; deſcribat, non Pſeudoacori; ſed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioſcoridi acceptas facile referre poteſt. Præterea Pſeudoacoro radicem eſſe Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit eſſe radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obſtat quòd ſcripſerit is naſci Xyphion in aquoſis, Dioſcorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in paluſtribus locis magis quoque proueniat, ut perinde ac nos rei herbariæ ſtudioſos obſeruaſſe non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale ſolum explorauerat, quàm Luſitanus, non aliã ob cauſam in humidis naſci dixit, quàm ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à feminis figura Xyphium eſſe cenſebant. Hinc itaque is argumentum ſumens, probat Lonchitim Xyphium non eſſe, quòd illa in ſitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Luſitani lapſus, quo facile adducor, ut credam, ipſum nuſquam uidiſſe Xyphium, nimirum quod ſcribat illi eſſe radices Caninis teſticulis ſimiles, quum nuſquam Xyphium repertum ſit, qui Cinoſorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ ſunt, & compreſſæ uerticilli modo, uel Ibiſci feminis inſtar, cui plurimum aſtipulatur, inuolucris ſimul concluſæ, ijs ſimilibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his ſcripturus animaduertiſſe debuerat Luſitanus. Cenſ. lxxxiij. de Xyphio.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd ſcribat plantam eſſe uulgariſsimam ad Eridani ripas naſcentem, quin & iumentis gratiſsimum eſſe pabulum. Nam cum (Dioſcoride teſte) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas naſci ſolent, pro Harundinaceo Gramine accepiſſe Luſitanum. Cẽſ. lxxxiiij. de Harundinaceo gramĩne.

RVBVS IDAEVS.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimum naſci ſcribat Dioſcorides, & ſæpius Idæum pro montano accipiatur, Luſitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana ſunt, fluuiatilia fecerit. Cenſ. lxxxv. de Idæo Rubo.

CHRYSANTHEMVM.

QVVM nuſquam uerum Chryſanthemum uiderit Luſitanus, quo tamen abundat Italia, paſsimque omnibus ſit notum; quumq; oſcitanter eius hiſtoriam examinaſſet apud Dioſcoridem, eam herbam Chryſanthemum eſſe putat, quàm herbariorum uulgus, quod unoquoque menſe floreat, Calendulam uocat. Aperte conuincitur error, quòd Chryſanthemum Dioſcoridi folia gerat plurimis inciſuris diuiſa, id quod in Calendula uocata prorſus deſideratur, quum illi Minoris Anchuſæ modo longa ſpectentur nullis prorſus inciſuris laciniata. Sed id fortaſſe illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioſcoridis exemplaria, quæ habeant Chryſanthemum quod alij Caltham uocant. &c. Cenſ. lxxxvi. de Chryſanthemo.

Nam quum non deſint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non ſine ratione Caltham eſſe exiſtiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chryſanthemi hiſtoria, Calendulam ipſam Chryſanthemum eſſe putauit. At ſi in ſimplicium facultate, ac hiſtoria, ut illum ſane decebat, ſe exercuiſſet, & uaria Dioſcoridis exemplaria habuiſſet ad manus, eaq; præſertim, quæ à doctiſsimis uiris magno labore ſunt reſtituta, uidiſſet quidem in Chryſanthemo non legi κάλθα, ſed χαλκάς.

ASTRAGALVS.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna ſcribit Dioſcorides. Quibus quis facile coniicere poteſt Aſtragalo radicem non eſſe rotundam in pilæ modum, ſed tereti forma, quum talis ſit Raphani radix. Quamobrem in Aſtragali cenſura inaniter Luſitanum hallucinari deprehendimus, quòd ſcribat Inferioris Germaniæ incolas Aſtragali radicibus ueſci ſub cineribus Caſtanearum modo aſſatis; eaſq; Iuglandium nucum figura, magnitudineq; eſſe aſſerit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; ſuſpicor ego Luſitanum pro Aſtragalo eam plantam accepiſſe, quæ Fuchſio, & recentiorum aliis Dioſcoridis eſſe Apios, quæq; Germanis Erdnuſſen, id eſt, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas interſit differentia Tireſia cœcior fuerit, qui non uiderit. Cenſ. lxxxvii. de Aſtralago

ACONITVM.

DVM in cenſendo primis generis Aconito Fuchſium uirum apprime doctum accuſat Luſitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippe qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione ſcribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam eſt, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendiſq; plantarum hiſtoriis. Etenim Dioſcorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabaſtri modo ſplendentem. Verùm an Alabaſtrum colore ſit nigro rufeſcente, ſtatuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabaſtro uiderint, ad Conſtantini lauacrum propè ſacrum Lateranenſe, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam. Cẽſ. lxxxviii. de Aconito.

COLCHICVM.

Cenſ.lxxxix. de Colchico

QVANDO hic homo ſemel errandi faciet finem? quouſque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nuſquam ne dabit breue aliquod ſpatium in omnibus paginis reſpirandi? Vbique (ut uerè fatear) ad nauſeam uſque omnia paſsim Amathi ſapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille ſuum uolumen expoliuit. Tranſcurro innumera, & ad finem ſtrictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico ſentit? cum hoc nihil refert diſsidere ab Hermodactylo, de quo ſcripſere Paulus, & Serapio. Verùm nihil eſt, quo minus Luſitano merito reluctemur, cum Paulus diuerſis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per ſe, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale ſit ab uſu medico abigens. At Luſitanus, ut ſuam tueatur ſententiam, mirandum non eſſe dicit, quòd Paulus ſeorſum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem ſermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id conſulto fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenoſum eſſe, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, ſed rei medicæ potius conducibile. Qua dé cauſa de eo, ut uenenoſo cum cæteris Græcis caput conſtituit, alibi uerò tanquam de re ſibi nouiter comperta, & non admodum uenenoſa ſub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Luſitani figmenta, cur ſanè probem, non uideo. Siquidem ſi Paulus hac fuiſſet ductus opinione, credendum quidem non eſt, quaſi ille eò inſaniæ, fororiſq; perueniſſet, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertiſſet: quin etiam nec quòd in medicum afferret uſum mortiferum medicamentum, de quo paulo poſt egit ſex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè ſciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obſtat alia Luſitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam ueneno ſub Colchici nomine ſcripſerit Paulus, in altero tanquam medicamento ſub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras uenenoſas ſtirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo ſcribere libro ſeptimo, ubi de medicamentis ſalubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphoſim, ue medicos deciperet. Nec item obſtat Serapionis auctoritas, quòd is Colchicum Dioſcoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, ſicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo ſpeciatim egit Paulus, confundit. Etenim ſcatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facile nouerit, quum ea, quę Dioſcoridi accepta referre debeat, Paulo aſcribat; & quæ Pauli ſunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (ut Luſitanus putat) in ſola Colchide Colchicum naſci uenenoſum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cum nulla huiuſce rei ſit nobis ueterum auctoritas. At quum Dioſcorides libro quarto, ubi de Colchico ſcripſit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiuſce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, ſed omnes in uniuerſum homines, maximo eſt argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, ſed ubique naſci uenenoſam.

Serapionis lapſus.

EPHEMERVM.

Cenſura xc. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quoſdam ſequutus Lilium, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum eſſe putat. Nam huic Lilio, folia non inſunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti ſit craſsitudine, ſed tenuius in capillamenta deſinens. Præterea nec caulis illi uidetur Lilio ſimilis, ſed gracilis, flexiliſq; tenuiſsimi iunci inſtar. Adhæc nec credi par eſt, Dioſcoridem ſilentio inuoluiſſe, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque hiſtoriam narrat; ſuauiſsimi odoris præſtantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, ſi hoc illis Ephemerum eſſet. Quo fit, ut una cum Luſitano cœcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Cenſura xci. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico ſcribit Luſitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hærere aſſerit, & humectis naſci in locis folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palam fit, quantùm in re herbaria præſtet, ualeatq; Luſitanus, quippe qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorũ, parietibus proueniat, maritimis præſertim locis, ut Plinius inquit: Alterum uero inter ingentiſsima ſaxa in montibus naſcatur.

TALICTRVM.

cenſura xcii. de Talictro.

RVELLIVS uir profectò clariſsimus, & in ſtirpium hiſtoria non poſtremus auctor Talictrum in Gallia naſci ſcribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo ſplendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nuſquam uiderimus, Ruellii ſententiam probare, nec improbare poſſumus. At Luſitanus, qui nulla ratione omnes impugnare ſolet, ſtatim id falsò ſenſiſſe Ruellium ſcribit, tametſi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Luſitani argumentum, quòd Argentinam herbam, ſic alijs uocatam à Talictro maximè diſtinguat. Siquidem de hac Luſitani Argentina haudquaquã intelligit Ruellius. Hęc enim foliis non eſt Coriandri, ſe unico tantum folio aſſurgit nullis lacinijs interſecto. Quo fit, ut ille merito ueniat accuſandus, quum iniuria alios accuſet.

POTAMOGETVM.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙ´ΤΩΝ ſic dicta eſt Græcis, quòd fluminibus ſit uicina, aut in ipſis fluminibus naſcatur. Id quod clariſsime demonſtrat Dioſcorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ſimile gerit hirſutum paulo ſupereminens extra aquam. Id quod facile comprobat etiam in hac planta hallucinari Luſitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam eſſe contendat, quam Seplaſiæ Polmonariam uocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non naſcitur, nec prope eorum alueos, ſed ſecus uias propter ſepes, & fruteta, præſertimq; opacis locis, folio non Betæ, ſed Buglosſi, cuius ſaporem etiam adeò imitatur, ut eo ſicut & facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculę quędam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant.

Cenſu. xciij. de Potamogeto.

LOTVS VRBANA.

O QVAM uehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla ratione nec auctorum teſtimoniis temere affirmauerit eam eſſe Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetoſum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legiſſe apud antiquorum aliquem Lotum hanc ſapore eſſe acetoſo. Præterea Plinio quis non uiderit aliud eſſe Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore merito uocat, quòd nomine, & uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocellas, & diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod facile quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum uerò Satiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium, deterſoriumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys præſtare poterit.

Cenſ. xciiij. de vrbana loto.

ANTIRRHINVM.

IN exiſtimando Antirrhino immeritò ſanè Luſitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino ſimilem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (ut ipſe putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi ſimilem, & magna ſit inter has plantas differentia. Qua in re ſanè quid arguat in Plinio neſcit. Cuius inſcitię id in cauſa eſſe putauerim, quòd Luſicanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum auctorum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. cap. x. Antirrhinum Lychnin Agriam uocari ſcribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & eadem ſint planta; ſed tantùm admonet, à quibuſdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibuſdam Dioſcoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύ την λυχνὶδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accuſandus eſt etiam Dioſcorides, qui non ob hoc prętermiſit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domeſtica ſcripſit. Aliàs enim nobis ſuperius dictũ eſt, præſertimq; de Telephio differentes, non deeſſe plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habenatur Antirrhini ſpecies, quarum alia, quæ maior eſt, folia gerit multifida, alia Lino ſimilia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortaſſe genera nunquam uidit Luſitanus, hic Plinium defendere non uerebor; quem tamen miror accuſare Luſitanum, quum is de Iride differens, acriter me accuſauerit, quòd ibi quędam in Plinium deprompſerim.

Cenſura xcv. de Antirrhino.

Plinius à calumnia uindicatur.

POLYGALA.

POLYGALAM ſcribit Dioſcorides ad palmi altitudinem adoleſcere foliis Lenticulæ, guſtu adſtringenti, cui ita ſubſcribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinem petit, in caule ſummo foiijs Lenticulæ, guſtu adſtricto. Quibus tamen notis difficile admodum uidetur, ut quis herbam afferre poſsit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, nataliſq; ſoli huiuſce plantæ meminerit. At Luſitanus, qui (quantum uideo) longe potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam eſſe putat, quæ uirgas Geniſtæ mittit, in quarum ſummitate flores emicant, aurei, præſtanti odore, ex qua (ut ipſe ait) magna pars Italia ſcopas parat. Quin & hanc quoque plantam ſcribit ſapore eſſe amariſsimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum ſit Polygalam hiſce notis haberi, coniecturas, quas ſe dicit habere Luſitanus, præſertim quum ea ſcribere non ſit auſus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioſcorides, Galenus, Plinius, Oribaſius, & quot quot ſunt alij grauiſsimi auctores, nuſquam Polygalam ſcripſerunt eſſe amaram; ſed aſtringenti ſapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus conſentientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Luſitanus putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd ſuaui præſtent odore, ac ſi odorata omnia lacti prouocando ſint idonea.

Cenſ. xcvi. de Polygala.

Luſitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

PVTAT Luſitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quàq; uſi ſunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam eſſe Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioſcorides ſcribit) luteo eſt colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. ὦχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. II. in lib. Prognoſticorum Hippocratis. Quæ ſi legiſſet Luſitanus, non ita fortaſſe temere de rebus ſibi ignotis tam ridiculum protuliſſet iudicium.

Cenſu. xcvij. de Ochra.

MELAN-

MELATERIA.

Cenſ. xcviij. de Melanteria.

Melanteriam naſci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, ſalis modo concretam, quin & in ſumma facie eorundem locorum, teſtis eſt Dioſcorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut ſibi falsò perſuaſit Luſitanus. Ipſa enim in argenti metallis non reperitur, ſed in æris cuniculis, cuius facultates poſsidet, perinde ac Chalcathum, Sori, Chalcitis, ac Miſy: & proinde recte uim cauſticam obtinere Melanteriam ſcribit Dioſcorides, quam, & Miſy. Argento enim nulla uis cauſtica ineſt, ſed æri quàm plurima.

SORY.

Cēſ. xcix. de Sory.

In cenſendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum eſſe Sory. Patet error, quòd Sory res ſit effoſſa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum ſiue foſsitium, ſiue ſit arte paratum à Sory omnium conſenſu plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Cēſ. c. de Auripigmento.

Eodem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temere aſſerat id coctum eſſe. Error facile palam fit, quòd ſcribat Dioſcorides, Auripigmentum per ſe gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque eſt Auripigmentum non coctum. Quippe ſi coquatur, & igne torreatur, magnopere rufeſcit, adeò ut Carbunculi ſpetiem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cēſ. cj. de Gagate lapide.

Gagatis deſcriptio.

Animaduerſio in Amathum.

Qvid de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus eſſe arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregre proficiſcuntur uel ad D. Iacobi ædes, uel ad alias quaſcunque. Nihil Luſitanum ſui pœnitet. Quantùm illa inter ſe diſſonant? Quum Succinum hoc lapis non ſit, ſed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Piſſaſphalti genus. Gagates porrò lapis eſt bituminoſus, non autem Bitumen ipſum, ſquallidus, & cruſtoſus; contra uerò illud, quum nullam lapidis ſpeciem præ ſe ferat, nulloq; ſquallore, cruſtisue ſit uitiatum. Genuino, ac uero Gagate utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodienſi agro apud Flandros, Brobandosq;, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæſo alia, quæ reſtant innumera, ne uideamnr pilos quoſque carpere, qui ueritatis candore impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Luſitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum iſtius proteruitate laceſsitus, tum multorum (ut prædiximus) honeſtiſsimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non ſum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel iſtius leuiſsima, & imperitiſsima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius ſæuiſsima auctoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque uanè ſibi uendicat. Cui tantùm cæteros exiſtimauit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis ſtupore excepturos alios putarit. Hoc ſi uel temeritate, uel fortaſſe ſimplicitate, aut inſcitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoſcat iam denique quàm ei periculoſum fuerit aliorum carpere, & immodeſtiſsime damnare labores, priuſquàm ſua ualeat intelligere fœdiſsima errata, quibus omnia eius uolumina, & præclaræ illæ Centuriæ ubique ſcatent. Nunc cùm & tela repulerim, quę tam inſipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex ſuis preſidiis citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, ſed etiam doctis non ingratam me in hoc collocaſſe operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, ſi Luſitanus, quo eſt furore, iniuſtè ſe argui clamitet. Quin & hoc ſingulare ſuæ dementię dabit indicium, quo manifeſtius nullis argumentis, nulla ratione, nulla ueritate ſatisfieri poſſe conqueratur. Equidem quantum potui, hóc unice ſum conatus, ut non ſolùm ſe reprehendi doleat, ſed & ſuæ confidentiſsimæ imperitiæ ipſum iure pœniteat. Quin etiam ut ſciat ac noſcat ſe errorum Centurias feciſſe, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim Lectoris candidi, & eruditiſsimorum uirorum erit iudicium.

FINIS.

VIN
CENT